

Cselekvési terv

A magyarországi migrációs statisztikai rendszerek fejlesztéséhez

**Dickmann Ádám, Gárdos Éva, Kajdi László, Kovács Marcell, Lindnerné Eperjesi
Erzsébet,**

Melegh Attila, Sárosi Annamária, Soltész Béla, Váradi Rita

Központi Statisztikai Hivatal

Blaskó Zsuzsa, Gödri Irén

KSH Népeségtudományi Kutatóintézet

Füzér Katalin

Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata

Sik Endre

TÁRKI Zrt.

2014

A dokumentum a SEEMIG - Managing Migration and its Effects in SEE – Transnational Actions Towards Evidence Based Strategies (Migráció és migrációs hatások kezelése Délkelet-Európában – Transznacionális együttműködések a tényekre alapozó stratégiákért) című projekt keretében került kidolgozásra.

A SEEMIG a South-East Europe Programme stratégiai projektje, amely az Európai Unió és Magyarország támogatásával valósul meg.

Projektszám: SEEMIG - SEE/C/0006/4.1/X

A szerzők köszönetet mondanak mindazoknak a kollégáknak, szakértőknek, akik aktív közreműködésükkel hozzájárultak a cselekvési terv összeállításához: Hárs Ágnes (külső szakértő), Németh Zsolt (KSH), Tokaji Károlyné (KSH).

Rövidítések

KEK KH	Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala
EIA	Európai Integrációs Alap
EU	Európai Unió
KSH	Központi Statisztikai Hivatal
MEF	Munkaerő-felmérés
NFSZ	Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat
OEP	Országos Egészségbiztosítási Pénztár
OSAP	Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program
NAV	Nemzeti Adó-, és Vámhivatal
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet)
BÁH	Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal (BÁH)
ETR	Egységes Tanulmányi Rendszer

1. táblázat - A SEEMIG adatbázishoz kapcsolódó tevékenységek áttekintése

Tevékenység	Beavatkozás szintje	Releváns szereplő(k)	Jogi háttér	Volt korábbi kísérlet a fejlesztés végrehajtására? Amennyiben igen, miért nem volt sikeres?	Lehetséges nehézségek	Fontossági sorrend
Országos szintű migrációs, munkaerő-piaci és human tőke adatbázisok létrehozása. Helyi szintű migrációs, munkaerő-piaci és human tőke adatbázisok létrehozása. A SEEMIG adatbázis fenntartása a projektidőszakon túl.	országos helyi intézményi	KSH, SEEMIG partnerek, a partnerországok statisztikai hivatalai		Nem.	finanszírozás, adatvédelem	

2. táblázat - Az adatrendszerek fejlesztésére tett javaslatok összegzése

Adatforrás típusa	Tevékenység	Beavatkozás szintje	Releváns szereplő(k)	Jogi háttér	Volt korábbi kísérlet a fejlesztés végrehajtására? Amennyiben igen, miért nem volt sikeres?	Lehetséges nehézségek	Fontossági sorrend
Adminisztratív adatforrások	- Adatvédelmi jogi környezet megváltoztatása annak érdekében, hogy a megfelelő adatgazda szervezetek hozzáférhessenek egyedi adatokhoz - a 2011. évi CXII. törvény módosítása, az adatok adatgazda szervezetek közötti szélesebb körű megosztása érdekében - az 1993. évi XLVI. törvény módosítása annak érdekében, hogy a statisztikai hivatalnak általános hozzáférési joga legyen olyan nem statisztikai jellegű adatokhoz, amelyek szükségesek a különböző országos és Eurostat-nak szolgáltatandó adatok előállításához.	országos kormányzati	Az adatforrások integrációjában érintett adatgazda szervezetek	2011. évi CXII. törvény 1993. évi XLVI. törvény	Az 1992. évi LXIII. törvény módosítása 2004-ben megtörtént, a vonatkozó EUs direktívának megfelelően. A törvény módosítása folyamatban van.	az adatgazda intézmények ellenállása; közvélemény meggyőzése	
	- Az adatforrások integrációjának fejlesztése (integrált adatbázisok, különböző adatforrások egyidejű használata) - az európai migrációs rendelet időhatárának harmonizálása a regisztrációs igazolások által alkalmazott definícióval	európai	Eurostat	862/2007/EK rendelet 2007. évi I. törvény			
	Az egyes migrációs adatbázisokban alkalmazott definíciók és osztályozások	országos adatgazda	az adatforrások integrációjában érintett	1996. évi XX. törvény	Jelenleg zajlik egy projekt ezzel a céllal (EKOP 2.3.8).		

	harmonizációja	szervezetek	adatgazda szervezetek				
	A KEKKH személy és lakcímnnyilvántartása is tartalmazza a tartózkodási engedéllyel rendelkező harmadik országbeli külföldi állampolgárok adatait.	országos adatgazda szervezetek	KEKKH, BÁH	1992. évi LXVI. törvény 2007. évi II. törvény			
	Az OEP adja át a személyes adatokat is a KSH-nak	országos adatgazda szervezetek	OEP, KSH	OSAP 1997. évi LXXXIII. törvény		az adatgazda intézmények ellenállása; közvélemény meggyőzése	
	Integrált statisztikai adatbázis létrehozása a KSH-ban	országos	KSH	1993. évi XLVI. törvény	jelenleg futó „Migránsokra vonatkozó társadalomstatisztikai adatgyűjtések megalapozás” című projekt	a KSH nem kapja meg a szükséges személyes adatokat az OEP-től humán erőforrás biztosítása	
	Plusz anyagi és humán erőforrások biztosítása egy hazai migrációs adatrendszer fenntartásával járó többletfeladatokhoz	országos kormányzati	adatgazda szervezetek			pénzügyi erőforrások hiánya	
	A KEKKH gyűjtsön adatokat az előző/következő országra vonatkozóan	országos adatgazda szervezetek	KEKKH, BÁH	1992. évi LXVI. törvény		az adatgazda szervezetek ellenállása	
	Egyedi azonosító (PIN) bevezetése a nemzetközi migrációra vonatkozó statisztikákban	országos	KSH, adatgazda szervezetek	1993. évi XLVI. statisztikai törvény		az adatgazda szervezetek ellenállása	
	- Az adatgyűjtők/adatfelhasználók ismerjék az migrációval kapcsolatos jogi szabályozásokat - jogi szabályozásról szóló képzések szervezése statisztikusok részére	országos	KSH, adatgazda szervezetek				

	– fórumok szervezése az összes érintett intézmény részvételével – a statisztikusok és adatfelhasználók közötti folyamatos együttműködés						
	• Az adatgyűjtés minőségének javítása, a gyűjtött adatok körének bővítése, a minőség javítása – a rendelkezésre álló adatforrások lehető legszélesebb körű felhasználása – a használt adatforrások közös meta-adatrendszerének létrehozása – új adatgyűjtési módszerek felkutatása a kíváncsiak lehető teljesebb körű vizsgálatára – az adatforrások minőségének javítása, elemzések készítése a használt adatforrások minőségéről	országos	KSH, adatgazda szervezetek				
	• Migrációs kérdések szerepeltetése az adminisztratív és statisztikai adatgyűjtésekben (pl.: születési ország, szülők születési országa)	országos	KSH, adatgazda szervezetek	az adminisztratív regiszterekre vonatkozó jogszabályok		az adatgazda szervezetek ellenállása	
	• Jobb becslések előállítása – munkacsoport felállítása – tükörstatisztikák és más becslések használata – módszertani fejlesztések	országos	KSH			erőforrások hiánya a KSH-ban	
	• az adatgyűjtés folyamatának	országos	KSH, adatgazda	az adminisztratív		erőforrások hiánya	

	fejlesztése a hatóságoknak történő adatszolgáltatás és az adatok közzététele közötti munkafázisokban (pl.: migránsok segítése a különböző kérelmek kitöltésében) – az adatgyűjtés folyamatának áttekintése az intézményi szabályok és az adatszolgáltatók (pl.: migránsok) igényeinek és problémáinak figyelembe – konzultáció az adatgazdák és a KSH között		szervezetek	regiszterekre vonatkozó jogszabályok		az adatgazda intézmények ellenállása	
Adatforrás típusa	Tevékenységek	Beavatkozás szintje	Releváns szereplő(k)	Jogi háttér	Volt korábbi kísérlet a fejlesztés végrehajtására? Amennyiben igen, miért nem volt sikeres?	Lehetséges nehézségek	Fontossági sorrend
Munkaerő-felmérés (LFS)	• A bevándorlók jobb elérését célzó intézkedések a nyelvi adakályok mérséklésével - A tevékenység már megkezdődött.	országos kezdeményezés, de transznacionális harmonizáció kívánatos lenne	KSH, lehetőség szerint más országok statisztikai hivatalai, Eurostat	OSAP 1539.	Eddig alacsony válaszadói hajlandóságot tapasztaltunk.	Az önkitöltős kérdőívek rosszabb adatminőséget eredményezhetnek.	
	• A bevándorló rész minta növelésére irányuló lépések a bevándorlók földrajzi elhelyezkedésének jobb lefedésére. - A tevékenység már megkezdődött	országos	finanszírozó, KSH	-	-	Az adminisztratív adatforrások, amelyek a mintavételi keretet biztosíthatnák, nem megfelelő minőségűek.	
	• A MEF-ben alkalmazott háztartás-fogalom harmonizálására, pontosítására javasolt lépések	országos	KSH	-	-	a beavatkozás hatással lesz az idősoros adatokra	

	- Pontosításra és kiegészítő kérdésekre van szükség (lásd részletesen a 3.2. fejezetben)						
	• A külföldön született népesség beazonosításának sztenderdizálása - már sztenderdizált	-	-	-	-	-	
	• Kiegészítő kérdések beiktatása a kivándorlás illetve a külföldi munkavállalás mérésére - kiegészítő kérdésblokk kialakítása és rendszeres lekérdezése a SEEMIG pilot kutatás tapasztalatai alapján (minimum 2 évente) - további kérdések a hozzáadása az alap kérdőívhez, amelyek a munkavállalási célú migrációra vonatkozó fogalmakat tovább pontosítják	országos és transznacionális országos	KSH, más országok statisztikai hivatalai, Eurostat	-	SEEMIG MEF pilot kutatás	alacsony válaszadói hajlandóság országok közötti harmonizáció	
	• nem-válaszolási kódok harmonizációja és bővítése a kivándorolt háztartások beazonosítására - a magyar kódok bővítése szükséges, a nemzetközi harmonizáció javasolt	országos és transznacionális	KSH, más országok statisztikai hivatalai, Eurostat	KSH standardok	-	-	

Adatforrás típusa	Tevékenységek	Beavatkozás szintje	Releváns szereplő(k)	Jogi háttér	Volt korábbi kísérlet a fejlesztés végrehajtására? Amennyiben igen, miért nem volt sikeres?	Lehetséges nehézségek	Fontossági sorrend
Migránsokat célzó survey-jellegű adatfelvételek	- Szisztematikus, nemzetközileg sztenderdizált survey-alapú migrációs adatgyűjtés kialakítása - kiegészítő blokk hozzáadása az LFS-hez a kivándorlás mérésére - harmonizált bevándorló kérdőív a főbb bevándorló országokban	lásd fent transznacionális	lásd fent kutatóintézetek + külső, finanszírozást biztosító szervezetek	lásd fent -	lásd fent -	lásd fent nemzetközi együttműködés kiépítése + finanszírozás biztosítása	
	- Survey-jellegű vizsgálatokat lebonyolítása transznacionális, országos és helyi szinten - országos szintű longitudinális bevándorló survey-k - kisebb, célzott survey-vizsgálatok a kivándorlók körében - a bevándorlás tágabb társadalmi kontextusát vizsgáló survey-k - a munkaerő-piaci, migrációs és családalapítási stratégiákat vizsgáló survey-k lebonyolítása helyi szinten a fiatal népesség körében - a SEEMIG pilot vizsgálat módszertanát követő kérdőíves	országos országos országos helyi	kutatóintézetek + külső, finanszírozást biztosító szervezetek		- a couple of small-case studies -	megfelelő mintavételi keret kialakítása, finanszírozás biztosítása megfelelő mintavételi keret kialakítása, finanszírozás biztosítása finanszírozás biztosítása finanszírozás biztosítása és	

	vizsgálatok helyi szinten	helyi				megfelelő kutatásmódszertani felkészültségű szakemberek bevonása helyi szinten	
	• Migrációs modulok kialakítása már létező nemzetközi survey-ekhez kapcsolódóan (például kivándorlás vizsgálatára) - új, migrációs modulok szerepeltetése nemzetközi attitude vizsálgatokon, pl.: ESS, ISSP ami a munkaerő-piaci és migrációs szempontokat összekapcsolja	transznacionális	a migráció-kutatással foglalkozó transznacionális tudományos közösség		ESS modul 2002-ben	nemzetközi kutatói közösségek meggyőzése a téma prioritásáról	
	• Migrációs témájú longitudinális survey kialakítása a bevándorlók körében	országos	a migráció-kutatással foglalkozó hazai tudományos közösség	-		mintavételhez szükséges adminisztratív nyilvántartás korlátai, a megfelelő kutatási módszertan kidolgozása + finanszírozás biztosítása	
	Országos longitudinális survey-k lebonyolítása önkormányzati kérdőívek alapján						
	EGYÉB: háztartási lekérdezés kialakítása a migránsok által hazautalt pénzösszegek (remittances) mérésére	országos	kutatóintézetek + külső, finanszírozást biztosító szervezetek	-		a megfelelő kutatási módszertan kidolgozása + finanszírozás biztosítása	

Adatforrás típusa	Tevékenységek	Beavatkozás szintje	Releváns szereplő(k)	Jogi háttér	Volt korábbi kísérlet a fejlesztés végrehajtására? Amennyiben igen, miért nem volt sikeres?	Lehetséges nehézségek	Fontossági sorrend
Népszámlálás	• A migráció-történetre vonatkozó kérdések harmonizációja	Nem szükséges, mivel a jelenlegi 763/2008/EK rendeletnek megfelel.	-	-	-	-	-
	• A bevándorlásra vonatkozó kiegészítő kérdések beiktatása	EU-s szint országos	Eurostat KSH kormányzat	népszámlálásra vonatkozó EU-s rendeletek népszámlálásra vonatkozó hazai rendeletek	A Bevándorlási és integrációs statisztikai rendszer fejlesztésének lehetőségei című projekt (EIA/2007/3.2.3.1) 2009-ben már megfogalmazott erre vonatkozó javaslatokat. Mivel a kérdőív eleve túlterhelt volt, végül csak egy kérdés került be a 2011-es népszámlálási kérdőívbe.	túl hosszú kérdőív; a migráció nem a népszámlálás kiemelt témája; adatszolgáltatók terhelése	
	• A Magyarországon élő külföldiek sikeresebb összeírása	országos	KSH	népszámlálásra vonatkozó hazai rendeletek	2011-ben már történtek erre irányuló lépések (lásd részletesen a szövegben).	sokszínű, de kis létszámú, és területileg szórt a Mo-n élő bevándorlók csoportja; a kérdőíven, internetes felületen használható idegen nyelvek száma korlátozott; idegen nyelven beszélő összeírók alkalmazásának nehézsége	
	• A kivándorlásra vonatkozó adatok bővítése, kivándorlásra és visszavándorlásra vonatkozó kiegészítő kérdések beiktatása	országos	KSH kormányzat	népszámlálásra vonatkozó hazai rendeletek	A 2011-es népszámlálás során szerepelt először elvándorlással kapcsolatos kérdés a kérdőívben (lásd részletesen a szövegben), ez azonban az elvándorlás	adatszolgáltatói terhek növekedése; az adatgyűjtést nehezíti (akár lehetetlenné teszi), ha nincs olyan személy, aki adatot	

					mértékének csak egy alsó becslését teszi lehetővé, tehát további fejlesztés szükséges.	szolgáltasson a külföldön élő személyről;	
	Census Hub: az Eurostat Adatforgalmi központja						
	Előkészületek a regiszter-alapú népszámlálás bevezetésére	országos	KSH kormányzat a különböző regiszterek adatgazda intézményei	Új jogszabályi háttér létrehozása szükséges.	A lehetőségek vizsgálata megtörtént, de a jogszabályi környezet, valamint a regiszterek jelenlegi állapota nem tette lehetővé a megvalósítást.	együttműködés hiánya a különböző adatgazda szervezetek között; a regiszterek tartalmának fejlesztése költséges és időigényes; egységes személyi azonosító hiánya; a bejelentett és a tényleges lakcím eltérése; a jogszabályi környezet megváltoztatása szükséges	
Egyéb	Remittances: a migránsok által hazautalt pénzüsszegek						
	Big data						

1. BEVEZETŐ

A SEEMIG a South East Europe Programme stratégiai projektje, amely az Európai Unió és a Magyar Köztársaság társfinanszírozásával valósul meg. A nyolc ország tizenhét partnerintézményét összefogó SEEMIG projekt célja Délkelet-Európa hosszabb távú migrációs, humán erőforrás és demográfiai folyamatainak és hatásuknak a vizsgálata a munkaerőpiac, valamint a nemzeti és regionális gazdaságok szempontjából. A projekt átfogó célkitűzése, hogy támogassa a közszférát olyan közpolitikák és stratégiák kialakításában és kivitelezésében, amelyek magas színvonalú adatbázisokon és empirikus alapokon nyugszanak. A projekt vezető partnere a magyarországi Központi Statisztikai Hivatal.

A projekt partnerei az elmúlt másfél év során áttekintették a nemzetközi, nemzeti és helyi adatrendszereket, amelyek a migrációs, munkaerő-piaci és humán tőkével kapcsolatos statisztikák összeállításához szükséges adatokat generálják. Ezen adatrendszerek szakértői értékelése nyomán a projekt magyarországi partnerei: a Központi Statisztikai Hivatal, a Népeségtudományi Kutatóintézet és Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzatának munkatársai, külső szakértők bevonásával elkészítették az említett adatrendszerek reformjavaslatait, amelyeket jelen cselekvési terv tartalmaz.

Ez a cselekvési terv komplex stratégiát tartalmazó dokumentum, amely az adatgyűjtés és adatfelhasználás helyi és országos szintű fejlesztési lehetőségeit tárja fel. A Wiesbadeni Memorandum¹ stratégiai céljaival összhangban a SEEMIG szakértői csoportja azon az állásponton van, hogy a migrációs valamint a kapcsolódó demográfiai, humán tőke és munkavállalási célú migráció statisztikai rendszerek fejlesztése csak különböző szinteken történő, összehangolt lépések eredményeként történhet. Enélkül a migrációs statisztika továbbra is alapvetően hiányos marad. Abban is biztosak vagyunk, hogy a magyar stratégia – legyen az bármilyen komplex és mindenre kiterjedő – csak akkor lehet sikeres, ha az illeszkedik és beépül olyan globális szintű szervezetek törekvéseihez, mint az ENSZ, OECD, Eurostat és a Világbank. Jól látható, hogy a regionális és helyi stratégiák egyre nagyobb szerepet kapnak, és a reform-törekvések kulcsa, hogy szoros együttműködés alakuljon ki az országos hatáskörű kutatóintézetek, a statisztikai hivatalok és helyi szintű közigazgatási szervek, valamint a kutatók között. A cselekvési terv előkészítésének részeként feltérképeztük a témához kapcsolódó eddig megvalósult, illetve jelenleg is zajló hazai és nemzetközi projekteket, és azok eredményeit felhasználva, azokra építve fogalmaztuk meg a cselekvési terv fő irányait, egyes lépéseit.

A cselekvési terv a következő öt évre az alábbi célokat határozza meg:

1. A migrációs adatok fejlesztése több adatforrás (Munkaerő-femérés, népszámlálás, releváns regiszterek, nyilvántartások) átalakítása révén: új, migráció-történetre vonatkozó kérdések bevezetése és annak képviselete, hogy minden olyan adatforrásban szükséges az

¹ A Wiesbadeni Memorandumot a nemzeti statisztikai hivatalok főigazgatói fogadták el a Directors General of the National Statistical Institutes – DGINS 97. ülésén 2011. szeptember 27-én.

állampolgárságra illetve a születési országra vonatkozó kérdés szerepeltetése, amely még nem tartalmazza azt.

2. Új adminisztratív adatforrások felkutatása és integrálása, az adminisztratív adatgyűjtés fejlesztése, az adatrevízióra vonatkozó eljárások és módszertan kidolgozása, amely jobb minőségű és szélesebb körű regiszter-adatokat eredményezhet.
3. Az egyedi azonosító (PIN) bevezetése, amely segítségével lehetőség nyílik a regiszter-adatok összekapcsolására; az intézményrendszer, humán erőforrás felkészítése egy ilyen integrált rendszer kezelésére, használatára.
4. A különböző adatgyűjtések (Labour Force Survey / Munkaerő-felmérés, egyéb kérdőíves felmérések) mintájának javítása, fejlesztése (mintanagyság növelése, nyelvi problémák megoldása).
5. Transznacionális, országos és helyi szintű kérdőíves vizsgálatok bevezetése a SEEMIG projekt keretében és azon kívül már lefolytatott felmérések tapasztalatai alapján.
6. A helyi adatgyűjtés fejlesztése, új kérdőíves felmérések lebonyolítása a SEEMIG pilot kutatás tapasztalatai alapján, építve az országos, regionális és helyi szereplők között már fennálló hálózatokra építve.
7. A SEEMIG projekt keretében kialakított migrációs, munkaerő-piaci és humán tőke adatbázis fenntartása a projekt időtartamán túl.
8. A migrációs folyamatok (flow-adatok) becslésére vonatkozó új technikák átvétele, kidolgozása, amely véleményünk az egyéb vonatkozó adatgyűjtésekből származó adatok kiegészítéseként kell, hogy szolgáljanak.
9. A 'big data' források integrálásának lehetőségei.

1. TRANSZNACIONÁLIS, ORSZÁGOS, REGIONÁLIS ÉS HELYI SZINTŰ FEJLESZTÉSI ADATBÁZISOK LÉTREHOZÁSA

• *Migrációs, munkaerő-piaci és humán tőke adatbázis létrehozásának lehetőségei*

A KHS különböző formában közöl adatokat a hazai felhasználók részére. A különböző időszakokra és területi egységekre (régiós szintekre) vonatkozó demográfiai és migrációs adatok statikus táblák formájában tölthetők le a hivatal honlapjáról. A Tájékoztatási adatbázis különböző változók mentén kínál dinamikus táblákat a tapasztaltabb felhasználók számára. A migrációs adatokra vonatkozó legfontosabb publikáció a Demográfiai évkönyv, amely számos összefoglaló, idősoros, részletes és területi adatokat tartalmaz a bejövő, kimenő és itt élő külföldiekről, valamint az állampolgárságot kapottakról és a magyarok nemzetközi vándorlásáról.

A SEEMIG keretében egy olyan adatbázis épült fel, amely a projektben résztvevő többi ország mellett magyarországi migrációs adatokat is tartalmaz a 2001-2011-es időszakra vonatkozóan. Az adatbázis

fenntartása, folyamatos és rendszeres frissítése, az adatok publikálása elősegíthetné, hogy tisztább képet kapjunk a Magyarországot érintő migrációs folyamatokról.

- ***Helyi szintű migrációs, munkaerő-piaci és humán tőke adatbázis létrehozásának lehetőségei***

A helyi adatbázissal kapcsolatos részleteket lásd: 4. fejezet.

- ***A SEEMIG transznacionális adatbázis fenntartás a projekt-időszakon túl***

Hosszas szakmai konzultációt követően kiválasztott indikátorok mentén a projektben résztvevő partnerek által összegyűjtött, valamint ezt kiegészítő Eurostat és OECD adatokból épült fel a SEEMIG nemzetközi migrációs adatbázis. A nemzetközi migrációra vonatkozó adatok mellett az ahhoz kapcsolódó társadalmi és gazdasági folyamatokat leíró, elsősorban munkaerő-piaci és demográfiai adatok is szerepelnek az adatbázisban. A partnerek által szolgáltatott/gyűjtött adatok olyan gazdag országos adatforrásokból származtak, mint a Munkaerő-felmérés, a népszámlálás és más országos kérdőíves vizsgálatok, valamint adminisztratív adatforrások. A nyolc SEEMIG partner-országra kiterjedő, 2001-2011-es időszakra vonatkozó adatok folyamatosan kerülnek fel a www.seemig.eu weboldalra.

Mindenképpen fontos lenne, hogy ez a nagy szellemi értéket képviselő projekt-eredmény a projektidőszak vége, vagyis 2014 után is fennmaradjon, frissüljön. Mivel mind a tudományos-szakmai, mind az anyagi erőforrások befektetése nagyrészt megtörtént, viszonylag mérsékelt további erőforrások bevonására lesz csak szükség. A KSH feladata lehetne a fenntartással járó feladatok koordinációja, amely jelenti egyrészt az adatok éves frissítését, másrészt az adatbázis folyamatos további fejlesztését. Az adatbázisban már szereplő indikátorok felülvizsgálata mellett érdemes megfontolni további változók bevonását. A fejlesztés másik területe az interaktivitás és új vizualizációs technikák bevonása (pl.: ábrák, térképek hozzáadása) lehet. A publikált meta-adatok köre (pl.: az egyes adatforrások részletes leírása, egyéb megjegyzések a adatot szolgáltató partner-országoktól) szintén bővíthető. Természetesen a KSH feladata lenne a magyarországi adatok szolgáltatása, illetve egyéb adatok összegyűjtése a vonatkozó nemzetközi adatbázisokból.

A feladat végrehajtásához elengedhetetlen a KSH kapacitás-bővítése. Ezen kívül egy olyan hatékony nemzetközi együttműködést kell kiépíteni, akik egyrészt elkötelezettek, másrészt rendelkeznek a megfelelő erőforrásokkal és jogosultságokkal, hogy hozzájussanak és feldolgozzák a nemzetközi adatbázis frissítéséhez szükséges adatokat. Az együttműködés koordinációja szintén a KSH feladata lehet.

2. A MIGRÁCIÓS ADATRENDSZEREK FEJLESZTÉSÉNEK ORSZÁGOS SZINTŰ FEJLESZTÉSI LÉPÉSEI

3.1. Adminisztratív adatforrások

- ***Az adatforrások integrációjának fejlesztése (integrált adatállományok, különböző adatforrások egyidejű használata) – lehetséges lépések***

Az adatforrások integrációjának fontosságára már számos projekt és tanulmány felhívta a figyelmet. A KSH az 1990-es évek közepén kezdeményezte az érintett szervezetek kooperációját a migrációs statisztikák előállításánál, és mivel azonosításra alkalmas módon kap állományokat a BÁH-tól és a KEKKH-tól, ezért az adatok összekapcsolása, validálása a rendelkezésre álló állományok alapján megtörténik. Az Európai Unió elvárásai is indokolták a vándorlás statisztika fejlesztését. A 2104/2004-es kormányhatározat alapján Migrációs Tárcaközi Bizottság alakult, és ezzel kormányzati oldalról is egyértelmű szándék fogalmazódott meg az integrált migrációs adatbázis létrehozására. 2004-ben a Tárcaközi bizottság olyan ajánlásokat fogalmazott meg a migrációs statisztikák javításával kapcsolatban, amelyekben egyértelműen jelentkezett egy integrált adatbázis létrehozásának szükségessége. Ezeket a javaslatokat a később nemzetközi együttműködésben megvalósult migrációs projektek – pl.: THESIM, MIGRINFO, PROMINSTAT – szintén megerősítették. Hazai szinten többek között „A bevándorlási és integrációs statisztikai rendszer fejlesztése” projekt 2009-ben, valamint „A migrációs statisztika fejlesztésének lehetőségei” című tanulmány 2012-ben szintén alapvető célként fogalmazta meg az adatforrások integrációját.

Az adatbázisok integrációja előtti akadályok sokrétűek: különböző szervek gyűjtik az adatokat, az adatbázisok semmilyen módon nincsenek összekapcsolva, az adatgyűjtések nem harmonizáltak, különböző definíciókat használnak, jelenleg nincs egységes egyedi azonosító (PIN), ami lehetővé tenné azt, hogy a KSH összekapcsolja az adatokat. Tehát hiába fogalmazódott meg többször is az adatforrások integrációjának szükségessége a szakmai fórumokon, az adatgazda szervezetek ebben nem érdekeltek, többletmunkát jelent, esetleges minőségbeli hiányosságok is kiderülhetnek. A KSH lehetne az a felelős szervezet, amely az adatintegrációt koordinálja, végrehajtja, és aztán karbantartja az összekapcsolt adatokat. Ehhez azonban jogszabályi felhatalmazás is szükséges lehet.

Az adatforrások integrálásának egyik gyakorlati szempontja lehet például, hogy így a (jelenleg csak a BÁH által kezelt) harmadik országbeli tartózkodási engedéllyel rendelkezők adatait a KEKKH is felhasználhatná a népesség nyilvántartás teljesebbé tételéhez, minőségi javításához. Ezáltal egy helyen lenne kezelve minden Magyarországon élő honosított és külföldi állampolgár. Ennek érdekében a 1992. évi LXVI. törvény és a 2007. évi I. és II. törvény módosítása szükséges. Hasonlóan javíthatná az adatminőséget, ha az éves adatok a menedékkérelmekről (BÁH) összekapcsolhatók lennének a jelenleg hazánkban nyilvántartott menekültstátuszt kapottak adataival (KEKKH). Fontos lenne a menedékkérőkre vonatkozó adatok konzisztenciájának növelésére, vagyis hogy a KSH az Eurostat-nak is szolgáltatott adatokat kapja meg a BÁH-tól a menedékkérőkre és nemzetközi védelemben részesülőkre vonatkozóan.

A magyar kormány a közelmúltban hozta létre az **Országos Regisztert (National Register)**, amely egy webes felület és a külföldön élő magyarokkal való kapcsolatfelvétel céljait szolgálja. Az adatokat a KEKKH kezeli, és azok migrációs statisztikai célra történő felhasználását meg kell vizsgálni.

A fentiek illusztrálják, hogy érdemes lenne meghatározni a gyűjtött alapadatok körét, a használt definíciókat, valamint a kiegészítő információknál definiálni kellene a formátumot, hogy ha bevezetnek új változókat, akkor annak gyűjtése és tárolása már harmonizáltan történjen. Ezáltal létrejönne egy egységes metaadat-rendszer, amely lehetővé tenné az integrációt.

A rendelkezésre álló igazgatási források integrálását segítheti elő a 2013. évi CCXX. törvény az állami és önkormányzati nyilvántartások együttműködésének általános szabályairól. A jogszabály hosszútávú célja, hogy a közfeladatot ellátó szervezetek nyilvántartásai azonos ismérvekre vonatkozóan azonos adatokat tartsanak, vagyis megvalósuljon közöttük az interoperabilitás. Ez elektronikus adatkapcsolatot és lekérdezést tesz lehetővé a nyilvántartások között, kivéve a nemzetbiztonsági és adóadatokat, valamint a minősített adatokat. A törvény az adatok elérhetősége szempontjából új jogosultságokat nem keletkeztet, vagyis továbbra is csak az a szervezet juthat hozzá egy adathoz, amelyik arra jogosult. E törvény alapján azonban folyamatosan meg kell határozni a gyakran használt adatokhoz az ún. elsődleges adatforrást, vagyis azt, amelyik e tekintetben a legmegbízhatóbb adatot tartalmazza. Létrehozzák továbbá a nyilvántartások regiszterét, és felépítik a metaadatok egy közös rendszerét. A jogszabály hiányossága, hogy nem foglalkozik azokkal az adatátvételi igényekkel, amelyek nem nyilvántartások építéséhez, karbantartásához kapcsolódnak, holott ide tartozik az igazgatási adatok statisztikai felhasználásának nagy része. Nem zárultak azonban még le a KSH és a törvény előterjesztője közötti egyeztetések.

Fontos ugyanakkor megkülönböztetni az integrált statisztikai nyilvántartást a közigazgatási nyilvántartástól. Az utóbbi teljes megvalósulására nem sok remény van, hiszen a szigorú adatvédelmi szempontok nem engedik, hogy egy hivatal egyben lássa a polgárok összes – pl. egészségügyi, adózási vagy idegenrendészeti - adatát. Ezt próbálja kiküszöbölni a „Teljeskörű ügyfélazonosítás” című (EKOP-2.3.8) projekt, mely kialakítja annak lehetőségét, hogy a több helyen tárolt adatok összekapcsolhatóak legyenek anélkül, hogy egy tényleges integrált adatbázis létrejöjjön. Helyette egy összerendelési nyilvántartást hoz létre, mely személyenként tartalmazza a különböző nyilvántartásokban fellelhető azonosító kulcsait, a személyes adataik nélkül, így teremtve meg a személyi adatok egyedi összekapcsolásának lehetőségét. A projekt során kialakítandó ügyféladatbázis tehát nem egy a Ket. (2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól) alapján létrehozandó, fizikailag létező új központi nyilvántartás felállítását jelenti, hanem egy logikai nyilvántartásként funkcionáló, elektronikus ügyintézési szolgáltatások hatékony működéséhez szükséges egységes szolgáltatást, keretrendszert. Jelenleg ugyanis nem áll rendelkezésre sem a természetes személyek, sem a nem természetes személyek (cégek, szervezetek stb.) esetében olyan adatbázisok közti lekérdezést biztosító alkalmazás, amely a közigazgatással kapcsolatba lépőkkel (ügyfelekkel) összefüggő egységes feladatokat egységes szolgáltatáson keresztül megvalósíthatóvá tenné. Mind a természetes személyek (személyi adat és lakcímnnyilvántartás és az idegenrendészeti nyilvántartások), mind a nem természetes személyek esetében külön-külön nyilvántartások vezetődnek (cégek, civil szervezetek, egyéni vállalkozók). Jogilag egyáltalán nincs lehetőség e nyilvántartásokban nem szereplők (például a Magyarországon ügyet intéző külföldi ügyfelek) egységes nyilvántartására. Emiatt a meglévő (a KEKKH kezelésében lévő) nyilvántartásokhoz – esetleges kiegészítésüket is figyelembe véve – olyan informatikai keretet kell nyújtani, amely a szakrendszerek, az e-közigazgatási szolgáltatások kialakítói, igénybe vevői számára egységes ügyfélforgalom használatát teszi lehetővé. A projekt elsősorban az e-ügyintézés fejlesztését szolgálja, de egyben megteremti a különböző nyilvántartásokban tárolt adatok egyszerű

és gyors összekapcsolásának lehetőségét. Nagyon fontos lenne biztosítani, hogy a KSH számára is hozzáférhető legyen ez az összerendelési nyilvántartás. Ehhez lehetséges, hogy az 1996. évi XX. törvényt is módosítani kell, nevesítve benne a KSH-t, hogy statisztikai célra átvehesse az összerendelési nyilvántartás állományát.

Az integrált statisztikai adatbázis egyértelműen csak statisztikai célt szolgál, melyhez hozzáférést csak a statisztikai adat előállítója számára szükséges biztosítani, így ennek létrehozása kétségtelenül a KSH feladata, melyhez elég jó adottságai is vannak. A KSH rendelkezésére áll az idegenrendészeti nyilvántartás és a személy- és lakcímnnyilvántartásból a migrációban érintett személyek adatai, valamint a NAV személyi jövedelem nyilvántartása személyes adatokkal együtt. Ezen kívül rendelkezésre állnak még az OEP rekord szintű adatai, de sajnos személyes adatok nélkül. Fontos lenne, hogy a jövőben a KSH az OEP-től megkapja a neveket, címeket, születési dátumot is, ehhez azonban az egészségbiztosításról szóló törvény (1997. évi LXXXIII. törvény) módosítása szükséges.

A jelenleg futó, 2015. június 31-én záródó, „Migránsokra vonatkozó társadalom statisztikai adatgyűjtések megalapozása” című KSH projekt részét képezi egy integrált migrációs adatbázis létrehozása.

• **Egységes egyedi azonosító (PIN) bevezetésére irányuló lépések**

A külföldön született állampolgárok jogi státuszában történt változások nyomon követése a regiszterekben olyan probléma, amely régóta foglalkoztatja a statisztikát. Az adatforrások gyorsabb és könnyebb összekapcsolását nagyban elősegítené az egyedi azonosító szám (PIN) bevezetése, amelynek különböző lehetőségei vannak:

1. A 11 számból álló személyi szám újbóli bevezetése, amelyhez azonban szükség van a lakosság bizalmára és megfelelő politikai környezetre. Ha pusztán a gyakorlati szempontokat mérlegeljük, akkor is úgy tűnik, hogy a személyi szám újbóli bevezetése általános bizalmatlanságot szülne, ezért a közeljövőben ez nem látszik megvalósítható lépésnek.
2. Az érintett intézmények által használt azonosítók összekapcsolása, a megfelelő adatvédelmi szempontok figyelembe vételével. Ehhez módszertani és jogi szakértők bevonása, valamint az informatikai környezet fejlesztése szükséges.
3. Egy külön statisztikai azonosító szám (Statistical Identification Number – SIN) bevezetése, amelyet minden bevándorló és Magyarországon született gyermekek is megkapnának. Ez az azonosító szám pusztán statisztikai és nem rendészeti célokat szolgálna. Az erről szóló passzust a 2007. évi II. vagy esetleg a 2013. évi CCXX. törvénybe lehetne beilleszteni. Az azonosító számot kötelees lenne a BÁH és KEKKH is alkalmazni, mindaddig, amíg az adott személy nem kapja meg a magyar állampolgárságot.
4. ***Ha a fenti megoldások közül egyik sem bizonyul megvalósíthatónak, akkor arra szükséges egy megfelelő módszert kidolgozni, hogy a személyes, adóügyi és társadalombiztosítási adatokat bizonyos rendszerességgel, de csak ideiglenesen, kizárólag statisztikai célokra össze lehessen kapcsolni.*** A jelenlegi ideiglenesen összekapcsolt adatállományok nem alkalmasak idősorok előállítására.

- ***A migrációval (bevándorlás és kivándorlás) kapcsolatos adatgyűjtésben, és a vonatkozó jogszabályok előkészítésében résztvevő szakemberek folyamatos képzése***

A nemzetközi tapasztalatok alapján a KSH-nak integráló szerepet kell betölteni a nemzetközi vándorlásra vonatkozó információk tekintetében. Elengedhetetlen a rendszeres konzultáció és kommunikáció megteremtése az adminisztratív adatok gazdái és a statisztikai szervezetek között. Szintén fontos lenne megfelelő, rendszeres tréningek biztosítása a migrációval és a migránsokkal foglalkozó intézmények munkatársai számára, a közös gondolkodásra lehetőséget nyújtó fórumok megszervezése a jogászok, a kutatók és a statisztikusok között. Ez történhet egyrészt a KSH-n belüli képzések során, amelyen migrációval foglalkozó KSH-s munkatársak és az Hivatalos Statisztikai Szolgálat tagjai is részt vehetnek. Emellett a közigazgatásban dolgozók kötelező képzési anyagának részét képezhetné egy migrációra vonatkozó kiegészítő modul.

Az adminisztratív adatok hatékony statisztikai felhasználásának feltétele a folyamatos együttműködés a statisztika és a regiszterek kezelői között. Ennek érdekében az adatgazdáknak meg kell teremteniük annak a lehetőségét, hogy az adataikat felhasználó statisztikai szervezetek elmondhassák észrevételeiket, tapasztalataikat, igényeiket, valamint módosítási és nyilvántartás-frissítési, karbantartási javaslatukat. Az adatgazda jogszabályban meghatározott rendszerességgel adatainak felhasználóival közösen és egyidejűleg átnézi a statisztika részéről megfogalmazott módosításokat az adatok átadásával, minőségével kapcsolatban és ennek alapján dönt a korszerűsítésről.

- ***Az egyes migrációs adatbázisokban alkalmazott definíciók harmonizációja – lehetséges lépések***

A különböző migrációs adatbázisokban alkalmazott definíciók, osztályozások és meta-fogalmak gyakran nem egyeznek, mivel az adatbázisok eltérő céllal készültek. Nemzetközi szinten iránymutatást adhatnak a 862/2007/EK rendeletben megfogalmazott definíciók, de ezeket országos szinten tovább kellene egyértelműsíteni, hogy mindegyik érintett adatgazda szervezet ugyanazokat a meghatározásokat használja. Fontos eltérés a definíciókban európai szinten, hogy míg az európai rendelet 12 hónapos periódust határoz meg a migránsok figyelembe vételénél, addig például az EGT állampolgárok regisztrációs igazolásait 3 hónapot meghaladó tartózkodás esetén kell kiváltani. Bár az eddig tapasztalatok azt mutatják, hogy akik kiváltják az igazolást, azok egy évet meghaladóan tartózkodnak az országban, javítani lehetne az adatminőséget, ha más igazolást kellene kiváltani rövid (maximum 12 hónapi) tartózkodás esetén. A kiadott igazolások lejáratí dátumának meghatározása (például 5 év) szintén előrelépést jelenteni, mert így lehetőség nyílna a migrációs adatrendszerek frissítésére.

Példaként lehet említeni azt is, hogy a BÁH-on belüli alregiszterek harmonizációja sem teljes, nem összekapcsolhatók egymással az adatbázisok, sok esetben az időbeli összehasonlítással is problémák adódnak. A BÁH a KSH-nak a rendszeres adatszolgáltatás keretében három adatfájlt küld, de ezek nem harmonizálnak egymással, habár ugyanattól a szervezettől jönnek (az adatfájlokat részben külső cégek állítják elő).²

² A BÁH-ban folyik egy fejlesztés ezzel kapcsolatban a „Pilotá projekt statisztikai szakrendszer fejlesztésére” című projekt keretében, az Európai Integrációs Alap támogatásával.

Az inkonzisztencia oka részben az, hogy a folyamatosan változó jogi környezet miatt is változik a fájlok struktúrája. Ebben az esetben fontos lenne, hogy az új változókat az időbeli összehasonlíthatóságot szem előtt tartva vezessék be.

Az eddigi tanulmányokban felmerült, hogy a BÁH foglalkozási és iskolázottsági adatainál túl tág osztályozásokat használnak. Egy egységes metaadat-rendszer esetében azt is érdemes lenne definiálni, hogy milyen ISCED vagy ISCO szinten kell gyűjteni az adatokat.

• ***Az adatgyűjtés folyamatának fejlesztése, szélesebb körű és jobb minőségű adatgyűjtés, az adatbázisok frissítése – lehetséges lépések***

A migrációs statisztikának is követnie kell az európai közösségi statisztika követelményeit, azaz, hogy legyen³; pártatlan, megbízható, objektív, tudományosan független, költséghatékony, továbbá tegyen eleget a statisztikai adatokra vonatkozó adatkezelési, az egyéni adatokra vonatkozó titoktartási szabályoknak. A különböző, migránsokra vonatkozó adatbázisok minőségéről, az adatok pontosságáról elemző tanulmányokat kell készíteni.

Jelenleg a meglévő adatforrások maximális kihasználását kell megcélózni. A nyilvántartások tartalmazzák a nemzetközi és hazai adatszolgáltatáshoz nélkülözhetetlen adatokat. Megoldandó feladat a már kialakított rendszerekben nem szereplő adatok pótlása, a szükséges információk előállítása.

Megoldásra váró feladatok:

- Az adatforrások statisztikai célú felhasználása érdekében meg kell teremteni a fogalmak egységes alkalmazását a nyilvántartásokat kezelő szervezetek és a KSH között. Az adatbázis-részekben eltérnek az ismérvek értékkészletei, ezért fontos lépés az egységes fogalomtár kidolgozása, folyamatos karbantartása. Megoldás, ha a KSH már a nyilvántartások tervezésében, módosításában is részt vesz. Fontos előrelépés lenne a fent említett KEKKH projekt keretében elkészülő összekapcsolt regiszter. A 2013. évi CCXX. törvény előkészítésekor a KSH ígéretet kapott arra, hogy számítanak részvételére a regiszter meta-adatbázisának kialakításában.
- Rendszeres statisztikai adatgyűjtéseket kell lebonyolítani olyan témákban, amelyre a reigszterek nem terjednek ki. Erre jó példa a KSH 1970-es számú adatfelvétele, amely 2003-ban indult a Magyarországon tartózkodási engedéllyel rendelkező külföldiek körében (lásd: az *Analysis of existing migratory data production systems and major data sources in Hungary* című SEEEMIG országtanulmány 2.2.5. fejezetét). A válaszmegtagadás aránya viszonylag magas, ami nagyrészt az adatbevétel körülményeinek és nyelvi akadályoknak tudható be. Az adatfelvételt végző munkatársak képzése, valamint a kérdőív idegen nyelvekre történő lefordítása javíthatna a válaszadási arányon. Elsőként egy magyar-angol kérdőív került bevezetésre 2013-ban. Az online kérdőív kitöltésének lehetősége további fejlesztési lehetőséget jelentene.

³ 322/97/EK tanácsi rendelet

- A tartalmi fejlesztésekkel párhuzamosan ki kell alakítani az adatminőség javításának módszereit az adatgazda tárcáknál, intézményeknél, felhasználva az Európai Statisztika Gyakorlati Kódex (COM(2005) 217) előírásait.
- Biztosítani kell, hogy az adatgyűjtésekben szereplő valamennyi változót megfelelő minőségben gyűjtsék és rögzítsék, még akkor is, ha az kizárólag statisztikai célokat szolgál. Példaként említhető, hogy a BÁH-nál olyan fontos változók adatai vesznek el az adatgyűjtési folyamat során, mint az iskolai végzettség vagy foglalkozás – ezekre nincs szüksége a BÁH-nak, a KSH-nak viszont hasznosak lennének az adatok.
- Az adatbevitel, adatrögzítés minőségének növelése, például ne fordulhasson elő, hogy olyan kulcsváltozó, mint az állampolgárság, hiányzik. Ehhez szükséges lehet az adatbeviteli program módosítása (minőségi követelmények beépítése, hogy pl. ne engedjen továbblépni hiányos válaszok esetén), illetve új kérdőívek bevezetése zárt kérdésekkel.
- Nemzetközi együttműködés erősítése, amelyre példa a spanyol statisztikai hivatal migrációs adatok cseréjére, küldésére vonatkozó kérése, amelynek segítségével javítani tudja a nyilvántartásai minőségét és pontosabb kivándorlási számokat tud szolgáltatni. Az adatminőséget javíthatná, ha a különböző országok kölcsönös tájékoztatást nyújtanának egymásnak az elhunyt állampolgárokról. Itt megoldandó ugyanakkor az adatvédelem kérdése, az adatállományok nemzetközi megosztását szabályozó jogszabályi háttér kidolgozása. A spanyol példa ebből a szempontból egyedülállónak tűnik, hiszen a legtöbb országban a statisztikai hivataloknak nincs jogi lehetősége ilyen jellegű adatcserék lebonyolítására.
- Amennyiben a hatóságoknak kötelességük lenne bizonyos időközönként (pl. 2-5 évente) ellenőrizni azon külföldi állampolgárok életvitelszerű tartózkodását, akik lejáratí idő nélkül kapták meg a Magyarországon való tartózkodás jogát, kiküszöbölhető lenne a kivándorlás deregisztráció hiányából fakadó alulbecslése, és így bizonyos külföldi népességcsoportok aránytalan halmozódása. Ez történhet teljeskörű vagy mintavételes adatfelvétel keretében is. Az utóbbi esetében a települési szintű becslések módszertanának kidolgozására van szükség.
- A KSH-nak szüksége lenne azon személyek adataira, akik hosszabb ideje (pl.: 1 éve) nem fizettek társadalombiztosítási járulékokat, és ezért nem szerepelnek az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság nyilvántartásában. Statisztikai adatgyűjtés keretében fel lehetne deríteni, hogy ezek a személyek kivándoroltak, vagy valamilyen más okból nem fizetik a társadalombiztosítási járulékot. Hasonló módon, azokra is vonatkozhatna az adatgyűjtés, akik aktív korúak, munkaképesek, nem szerepelnek a munkanélküli nyilvántartásban, és ennek ellenére nem fizetnek személyi jövedelmadót.
- A lakcímek de-regisztrációját (lehetséges kivándorlók esetében) a települési önkormányzatok jegyzői végzik, a helyi közigazgatási eljárások keretében, amikor egy lakó nem válaszol a hivatalos megkeresésekre. Az országos hatókörű intézmények viszont nem kapnak értesítést erről a de-regisztrációról. Meg kell vizsgálni, hogyan lehetne az intézmények között információ-áramlást megoldani.

- ***Migrációval kapcsolatos kérdések szerepeltetése az adminisztratív és statisztikai adatgyűjtésekben (pl.: születési ország, szülők születési országa, stb.)***

A migrációval kapcsolatos kérdések esetében számottevő előrelépés volt a születési ország változó bevezetése 2008-tól (a halálozások esetében 2010-től), mivel az állampolgársági adatok alapján nem minden esetben alkotható valós kép a vándorlási folyamatokról. Magyarországot ez a kérdés különösen érinti az egyszerűsített honosítással kiadott több százezer állampolgárság miatt.

Fontos fejlesztés még, hogy a statisztikai törvény módosítása révén a 2014-es referenciaévtől már az anya születési országára és a magyar állampolgárok külföldön történt haláleseteire vonatkozó információkat is gyűjt a KSH a születések és halálozások adatgyűjtése során.

További fejlesztési lehetőség lehetne a KEKKH nyilvántartásába felvenni az előző és következő ország adatát. Ezeknek a változóknak a gyűjtése jelenleg a BÁH-nál történik, a következő országról a migránsok az ideköltözéskor nyilatkoznak, ami nyilvánvalóan pontatlan, az ország végleges elhagyása esetén a deregisztráció során viszont megbízható adatok gyűjthetők.

Lényeges azonban megjegyezni, hogy alapvetően nem a gyűjtött változók köre szűk, hanem bizonyos változók szerinti adatokat nem megfelelően gyűjtenek, rögzítenek, így a rossz adatminőség (alacsony kitöltöttség) miatt nem lesznek használhatók további vizsgálatokra.

- ***Jobb minőségű kivándorló becslések előállításának lehetőségei***

A kivándorlók számát a legtöbb országban alulbecsülik, mivel az adminisztratív eljárások során az országot elhagyó személyek nagy részét nem tudják nyomon követni. Ebből következik a különböző adatbázisok eltérő minősége, amely új becslési módszerek kidolgozását teszi szükségessé.

1. Módszertani és migrációs szakértőkből álló munkacsoport felállítása szükséges.
2. A hivatalos országos statisztikák mellett a tükröstatistikák, civil és más szervezetek becsléseit is fel kell használni. Az adatok értékelésében, összevetésében szakértői interjúk is segítségünkre lehetnek.

- ***Az adatgyűjtés folyamatának fejlesztése a hatóságoknak történő adatszolgáltatás és az adatok közzététele közötti munkafázisokban (pl.: migránsok segítése a különböző formanyomtatványok, kérelmek kitöltésében)***

Olyan adminisztratív szabályok bevezetése szükséges, amelyek a jogszabályok szerinti adatszolgáltatásra ösztönzik az állampolgárokat. Az egykapus ügyintézés bevezetése segíthetné például az országot elhagyó személyek kifejeletkezését, mert így csak egy intézménynél kellene jelezniük, hogy elhagyják az országot. Különböző (anyagi jellegű) ösztönzők bevezetésével (pl.: bizonyos juttatások nem szűnnének meg) szintén hasonló eredményeket lehetne elérni. A bevándorlók esetében olyan munkatársak bevonására van szükség, akik segítik a migránsok adminisztratív jelenű ügyintézését, például nyelvi problémák esetén.

3.2. KSH Munkaerő-felmérés

Az alábbi reformlépéseket a KSH MEF-ért felelős munkatársak valamint a KSH migrációs statisztikáért felelős osztálya közösen hajtánák végre 24és közösen végeznék a folyamatok rendszerezés ellenőrzését is.

Mivel Magyarországon a bevándorlók száma alacsony, területileg pedig szétszórtnak helyezkednek el, a MEF mintába való bekerülési esélyük kicsi. Ezt az esélyt tovább csökkenti, ha a háztartásban nem beszélnek magyarul. Ennek megfelelően a MEF végső mintája a Magyarországon élő külföldiek háztartásaira nézve nem tekinthető reprezentatívnak. Ha a MEF-et a bevándorlók vizsgálatára akarjuk felhasználni, külön, speciális minta előállítására van szükség. Jelenleg egy, az Európai Integrációs Alap által támogatott projekt keretében (EIA/2013/2.6.1) több olyan fejlesztés zajlik a KSH-ban, melyeknek célja a bevándorlók jobb elérése.

A kivándorlás mérését a MEF-ben az teszi lehetővé, hogy a felvétel számba veszi a Magyarország területén élő háztartásoknak azon tagjait is, akiknek a munkahelye a felvétel időpontjában "legfeljebb egy évig" külföldön található. Az ezen csoportra vonatkozó kérdéssor tovább fejleszthető annak érdekében, hogy a jelenleginél pontosabb képet kaphassunk ennek a csoportnak az összetételéről. Ezen kívül időről időre kiegészítő, "ad hoc modul" is segíthetné a folyamatok jobb megértését, akár hullám-specifikus módon is. Az Eurostat-nál külön módszertani egység foglalkozik ezekkel a fejlesztési lehetőségekkel, és a KSH tervei között szerepel, hogy az Eurostat módszertani ajánlásai alapján teszteli a hullám-specifikus célzott kérdéssort. A lehetséges kiegészítő felvételeknek a finanszírozása a KSH-n belül azonban jelenleg még nem megoldott.

Az Eurostat reform terveit rendszeresen egyeztetni a tagállamok statisztikai hivatalaival. Ilyenkor a hivatalok is javaslatokat tehetnek a vizsgált változók körének bővítésére és szűkítésére, de akár a felvételben vizsgált témakörökre vagy az egyes modulok lekérdezésének gyakoriságára is. A KSH Életmód-, foglalkoztatás- és oktatáshoz statisztikai főosztálya az uniós munkaerő-felmérés megújítására szerveződött írásbeli konzultációs program keretében ("Consultation rounds on the review of the EU LFS") 2014 februárjában egy új kivándorló ad hoc modul bevezetésére tett javaslatot. Ez a célzott modul kifejezetten a kivándoroltak demográfiai és munkaerő-piaci jellemzőinek a részletesebb feltárását célozná. Alternatív lehetőség még a jelenlegi kérdéssor kiegészítése olyan módon, hogy az ne csak a bevándorlásról, hanem a kivándorlásról is gyűjtsön információkat.

• A bevándorlók jobb elérését célzó intézkedések a nyelvi akadályok mérséklésével

Bár a nyelvi akadályokból adódó válaszmegtagadás viszonylag ritka (38 ezer címből mintegy 90 eset), egy jelenleg zajló projekt éppen ezeknek az eseteknek a további csökkentését célozza. Ennek jegyében az eredeti MEF kérdőívet először egyszerűsítettük, hogy önkitöltős módon is megválaszolhatóvá váljanak a kérdések, majd kilenc nyelvre lefordítottuk. A kérdezők azt az utasítást kapták, hogy nyelvi nehézségek esetén egy kommunikációs kártya segítségével tájékoztassák fel, melyik idegen nyelven tudnak és hajlandók a kijelölt címen élő válaszolni, és ennek alapján hagyjanak a háztartásnál idegen nyelvű kérdőíveket. A módszer tesztelése jelenleg még folyik. Vélhető azonban, hogy magyarországi körülmények között, az alacsony bevándorló szám mellett a kérdőívek lefordítása a leghatékonyabb módja az anyaország nyelvét nem beszélő bevándorlók elérésének, hiszen az idegen nyelvet beszélő kérdezők alkalmazása túlságosan költséges lenne. Tervezzük még a

többcsatornás kérdezési mód bevezetését is, melynek keretében a magyarul nem beszélő MEF mintatagok számára a kérdőívek idegen nyelvű, internetes kitöltése is lehetővé válik.

- ***A bevándorló rész minta növelésére irányuló lépések a bevándorlók földrajzi elhelyezkedésének jobb lefedésére***

A KSH jelenleg azon dolgozik, hogy a potenciálisan rendelkezésre álló mintakeretek közül kiválassza azt, amelyik a Magyarországon élő bevándorlók földrajzi elhelyezkedését a legjobban megközelíti. A cél, hogy az elérhető adminisztratív adatok felhasználásával megfelelő minta-keretet alakítsunk ki egy rétegzett minta előállításához. Ezen a módon lehetőség nyílna arra is, hogy beazonosítsunk olyan kisebb területi egységeket vagy akár településeket, ahol magas a bevándorlók koncentrációja. Egy másik lehetőség, hogy a szokásos MEF kérdőívet és egy speciális ad hoc modult használjunk, és a szokásos MEF mintát egy másik mintavételi keretből egészítsük ki. Egy ilyen bővítés azonban jelentősen megnövelné a költségeket a szokásos adatfelvételhez viszonyítva. Fontos még azt is kihangsúlyozni, hogy az adminisztratív adatok 3.1. fejezetben leírt fejlesztései elengedhetetlenek ahhoz, hogy megfelelő minta-keret készülhessen a bevándorlók vizsgálatára.

- ***A MEF-ben alkalmazott háztartás-fogalom harmonizálására, pontosítására javasolt lépések***

A magyar MEF végrehajtása teljes mértékben összhangban van az ILO, valamint az Eurostat ajánlásokkal, vagyis olyan egyéneket kíván számba venni a mintába tartozó háztartás tagjaiként, akik legfeljebb egy évig dolgoznak külföldön. Hiába azonban a kérdezői kézikönyvben pontosan rögzített definíció, a SEEMIG pilot kutatás egyik tanulsága éppen az volt, hogy a gyakorlatban a kérdezők sok esetben pontatlanul használják azt. Tervünk ezért, hogy a jelenleginél pontosabban körülírt definícióval és speciális tréningekkel segítjük majd a kérdezőket a fogalom pontosabb használatában.

- ***A külföldön született népesség beazonosításának standardizálása***

A kapcsolódó fogalmak teljes mértékben standardizáltak.

- ***Kiegészítő kérdések beiktatása a kivándorlás illetve a külföldi munkavállalás mérésére***

A munkavállalási célú kivándorlás pontos mérése a MEF kiemelt céljai közé tartozik. Van egy rendszeresen ismételt ad hoc modul, amelynek célja a kivándorlási szándékok vizsgálata. Jelenleg is folynak törekvések a munkavállalási célú migrációra vonatkozó kérdésblokk fejlesztésére és felmerült egy rendszeres kiegészítő blokk beillesztésének a lehetősége is. (Lásd még a "SEEMIG pilot módszertan alkalmazása egy új kivándorlási blokk kialakítására az LFS felvételek számára" c. részt.)

- ***Nem-válaszolási kódok harmonizációja és bővítése a kivándorolt háztartások beazonosítására***

Több-szintű válaszmegtagadási kódrendszer készül, amely segíti egyrészt a nyelvi akadályokból származó válaszmegtagadás okainak megértését, másrészt pedig az el nem érhető háztartások távollét- okainak feltárását. Ideális lenne, ha a migrációval összefüggő nem válaszolási kódok harmonizációjára EU-s szinten is sor kerülhetne.

- **SEEMIG pilot módszertan alkalmazása egy új kivándorlási blokk kialakítására az LFS felvételek számára**

A SEEMIG pilot kivándorló felvétel fontos tanulsága volt, hogy megfelelő feltételek mellett az egyes országok LFS felvételei megfelelő alapul szolgálhatnak az adott országból kivándoroltak számának becsléshez. Az LFS felvételek előnye, hogy az egyes EU-s tagállamokban standardizált módon, nagy elemszámú országos reprezentatív mintákkal dolgoznak. Javaslatunk, hogy az egyes tagországokban – így Magyarországon is – időről időre egy kiegészítő kérdőív blokkal mérjék a kivándorlók számát és egyes jellemzőiket.

Javaslatunk szerint az LFS mintába kerülő minden egyes háztartásban vizsgálni kell, hogy van-e olyan, felvétel pillanatában külföldön élő személy, aki (a) tagja a vizsgált háztartásnak, (b) a háztartás egy korábbi tagja (több mint egy éve költözött külföldre), (c) bármely jelenlegi háztartástag testvére, vagy (d) bármely jelenlegi háztartástagnak gyermeke. A kérdésekre adott válaszok, alapján a külföldön élők (stock) értékének megbízható becslése adható. Mivel a kérdezés közvetett (indirect) módszerrel történik, a becslés előállításához speciális súlyozási technikát kell alkalmazni (Generalised Weight Share Method). A becslés tovább finomítható a külföldre vándorlás idejének rögzítésével, illetve a kivándorlás jellegének (állandó kint tartózkodás vagy intenzív ingázás) rögzítésével – ezeket szintén a háztartástagoktól kell megkérdezni.

A kivándorlók pusztá számának becslésén túl a kiegészítő blokk segítségével néhány alapvető demográfiai és társadalmi jellemző összegyűjtését is fontosnak tartjuk. Bár tapasztalataink szerint tartani lehet attól, hogy a válaszadási hajlandóság a részletesebb adatkérésnél valamelyest mérséklődik, a javasolt módszer korlátai mellett is egyedülálló, értékes információkat nyújthat rendszeresen, akár éves szinten a kivándorlók összetételéről. Fontos azonban, hogy minimalizáljuk az adatigényt és így a kérdezettek terhelését. A következő adatok összegyűjtését javasoljuk:

- nem
- születési év
- legmagasabb iskolai végzettség
- foglalkozási helyzet
- tartózkodási ország

A javaslatot részletesen kidolgozva a SEEMIG projekt “Research Tool 1” elnevezésű dokumentumában fogjuk rendelkezésre bocsájtani.

A javaslat bevezetésénél természetesen figyelembe kell venni, hogy az LFS sok országban eléggé túlterhelt adatfelvétel, hosszú kérdéssorokkal, amely erősen próbára teszi a kérdezőt és kérdezettet egyaránt. Egyúttal vizsgálni kell a kiegészítő blokk finanszírozási lehetőségeit is, amely a jelenlegi keretek között nem megoldott.

3.3. Migránsokat célzó survey-jellegű adatfelvételek

A survey-jellegű felvételektől a migráció-vizsgálat területén azt várhatjuk, hogy nem egyszerűen kiegészítik a rendelkezésre álló adminisztratív adatokat, hanem sok esetben pótolják a teljes mértékben hiányzókat is. A módszer viszonylag alacsony költségigénye és nagy rugalmassága különösen vonzóvá teszi azt a migráció-kutatásban. A migráns-népesség speciális tulajdonságai

azonban – ritka és rejtett népességről van szó – különösen nehéz, vagy éppen lehetetlenné teszik a megfelelő, reprezentatív minta kialakítását.

• ***Szisztematikus, nemzetközileg sztenderdizált survey-alapú migrációs adatgyűjtés kialakítása***

Ahogy, azt az előző fejezetben részletesen kifejtettük, az LFS-hez kapcsolt kiegészítő blokk lehetőséget nyújthat arra, hogy nemzetközileg (legalább európai szinten) is összehasonlítható módon gyűjtsünk adatokat az egyes országok kivándorlóiról.

Ahhoz azonban, hogy maguktól a migránsoktól gyűjtsünk reprezentatív módon, részletesebb adatokat, nézetünk szerint arra van szükség, hogy új, harmonizált bevándorló-vizsgálatokat kezdjenek Európa főbb bevándorló-országaiban, valamint azokban az országokban, ahol nem feltétlenül kiemelkedő arányban, de etnikailag egységes bevándorló csoportok élnek. A javaslat háttérében az áll, hogy a kivándorlókat könnyebb kutatás számára elérni a célszágukban, mintsem a kibocsájtó országukból kiindulva. Egységes mintaválasztási módszerrel és kérdőívvel dolgozva, időben összehangolt vizsgálatok a küldő országok számára rendkívül értékes, összehasonlítható adatokat nyújtanának a kivándorló népességüket befogadó legfőbb célszágokban élőkről. Románia például rendszeresen kaphatna ilyen módon gyűjtött adatokat Olaszországban, Spanyolországban, Magyarországon stb. élő kivándorlóiról, míg Magyarország számára a német, osztrák és brit adatfelvételek szolgálhatnának elsődleges forrásként.

Az előbb leírtnál kevésbé magas szintű nemzetközi együttműködések a régió, illetve Európa egészének kutatóintézetei között is jelentős mértékben hozzá tudnának járulni ennek a természeténél fogva nemzetközi jellegű társadalmi folyamatnak a jobb megértéséhez. Előrelépés lenne az összehasonlíthatóság javítása irányában például ha a különféle projektekben felhasznált elektronikus kivándorló-surveyek azonos kérdéssorokat alkalmaznának. Egy ilyen egységesített kérdéssornak jó alapja lehet például a SEEMIG projektben kifejlesztett “pilot 2” kérdőív. (Lásd a Pilot adatfelvételtől hamarosan elkészülő 2. kutatási jelentést, valamint a kapcsolódó “Research Tool”-t.) Két ország közötti mozgásokat vizsgáló célzott survey-ek, vagy például a határmenti ingázások vizsgálata szintén kettő vagy több ország kutatóinak együttműködését igénylik.

• ***Survey-jellegű vizsgálatok lebonyolítása transznacionális, országos és helyi szinten***

Ami az országos és a lokális bevándorló vizsgálatokat illeti, Magyarországon viszonylag nagy számban készültek az elmúlt időszakban keresztmetszeti adatfelvételek. A rendszerváltás óta több esetben vizsgálták a szomszédos országok magyar állampolgársággal is rendelkező állampolgárainak bevándorlását, de a nem magyar nemzetiségű bevándorlók körében is több adatfelvétel történt. A MEF-en jelenleg zajló fejlesztések szintén célul tűzik ki a bevándorlók jobb lefedését és a népszámlálás is viszonylag részletes adatokkal szolgált erről a népességről.

A bevándorlók körében végzett reprezentatív adatfelvételt az adminisztratív adatok (korábban tárgyalt) hiányosságai miatt erősen nehezíti a megfelelő mintakeret hiánya. Ebből fakadóan, valamint az előbb említett viszonylagosan jó “kutatottság” miatt azt javasoljuk, hogy legalábbis addig ne készüljenek újabb, nemzeti reprezentativitásra törekvő, nagy-mintás adatfelvételek magyarországi bevándorlók körében, amíg az adminisztratív adatrendszerek 3.1. fejezetben tárgyalt hiányosságait nem sikerül megszüntetni. Ezt követően pedig véleményünk szerint elsősorban a bevándorlás folyamatát beilleszkedésének folyamatát, annak nehézségeit is feltáró longitudinális vizsgálatok

végrehajtását javasoljuk a körükben – annak ellenére, hogy ez természetesen jelentős módszertani többlet-nehézségekkel, valamint többletköltségekkel is jár a keresztmetszeti vizsgálatokhoz képest.

A **kivándorlás** ma jelentősen nagyobb figyelmet kap Magyarországon – főként azért, mert mértéke az utóbbi években erősen növekvő trendet mutat. A találgatásokat, megbízhatatlan adatokra támaszkodó érveléseket elkerülendő nagy szükség lenne megbízható, szisztematikus adatokra ezen a téren. Nem csupán a kivándorlók számának becslésére kellene a jelenleg alkalmazottaknál megbízhatóbb módszert kidolgozni, de szükséges lenne a kivándorlók társadalmi, demográfiai összetételének, valamint migrációs motivációinak megismerésére is. A SEEMIG pilot kutatás e tekintetben jelentős előrelépést jelentett és számos fontos tapasztalattal, valamint az eddig rendelkezésre állóknál részletesebb adatokkal is szolgált, elsősorban a kivándorlók összetételére vonatkozóan. Az adatok feldolgozása valamint hasonló adatforrásokkal való összevetése jelenleg is zajlik.

A SEEMIG pilot felvételtől származó adatok indirektek, vagyis nem közvetlenül a kivándorolt személytől, hanem annak itthon maradt ismerősétől származnak. Ennek megfelelően nem is túlságosan részletesek, csak alapvető ismérvekre szorítkoznak. Ahhoz, hogy a kivándorlóktól közvetlenül gyűjtsünk információkat, másfajta megközelítésre van szükség. Nagy, országos reprezentativitásra törekvő adatfelvételek helyett kisebb, célzott vizsgálatokat javaslunk, amelyek a kivándorlók egy-egy jól körülírt csoportját veszik górcső alá.

Kisebbségi földrajzi egységek (pl.: jellegzetes kivándorló települések) kivándorlóinak vizsgálata például megvalósítható lehet a SEEMIG pilot kutatásban kipróbált módszertannal úgy, hogy a települések az ott készült reprezentatív adatfelvételtől kiindulva készítenek kivándorló-mintát, melynek tagjait azután közvetlenül felkeresik. A siker alapfeltétele, hogy intenzív terepmunka segítse a bizalmi viszony kiépítését a kibocsájtó háztartásokkal. A reprezentatív minta elérésére a SEEMIG módszer egy alternatívája lehet az ún. Válaszadó Vezérelt Mintavétel (Respondent Driven Sampling) – amelyet sikeresen alkalmaztak már a magyar-osztrák határ menti migráció vizsgálatára. Ennek a módszernek az alkalmazása megfontolandó lehet például egyes foglalkozási csoportok kivándorlóinak (pl.: egészségügyi dolgozók, építésügyi szakemberek) vizsgálatánál is vagy például migráció miatt kettészakadó családok kutatásánál. Az olyan kutatási témáknál, amelyeknél a statisztikai reprezentativitás nem játszik szerepet, természetesen kvalitatív módszerek is szóba jöhetnek.

Amellett, hogy a be- és kivándorlás folyamatába betekintést nyújtanak, a survey-jellegű vizsgálatok alkalmasak arra is, hogy a migrációs folyamatok tágabb társadalmi kontextusát érthetővé tegyék. A migrációs potenciál mérése, csakúgy, mint a bevándorlókkal szembeni attitűdök vizsgálata rendszeres témája a hazai survey-eknek. Hiányoznak azonban az olyan jellegű attitűd-vizsgálatok, amelyek a jelenlegi kivándorlási folyamatoknak, illetve a kivándorlást választók társadalmi megítélését, az ezekhez kapcsolódó társadalmi értékrendszert tárnák fel. Milyen ma Magyarországon a kivándorlás társadalmi megítélése? Mik a kivándorlást választók főbb motivációi? Egyirányú folyamat a kivándorlás? Hogyan viszonyulnak az emberek a növekvő mértékű kivándorláshoz? Milyen elvárások kapcsolódnak ezekhez a folyamatokhoz? Az ilyen jellegű kérdések megválaszolása hozzájárulhatna annak jobb megértéséhez is, hogy miért tapasztalatunk a SEEMIG pilot vizsgálat során a kutatással szembeni nagyfokú ellenérzést és bizalomhiányt a kivándorlókat kibocsájtó háztartásokban.

Kitüntetett cél kell, hogy legyen a fiatal korosztály célzott vizsgálata, hiszen az ő munkaerő-piaci problémáik, családalapítási törekvéseik speciális, csak egy adott korosztályra jellemző körülményeket teremtenek a kivándorlási döntéseikhez. Jelenleg már folyik is egy hasonló tematikájú vizsgálat előkészítésére a következő EU-s finanszírozási időszakra a magyar SEEMIG teamben.

• ***Migrációs (pl.: kivándorlást vizsgáló) modulok kialakítása már létező nemzetközi survey-ekhez kapcsolódóan***

Ahhoz képest, hogy a migráció definíció szerint országok feletti, transznacionális térben zajlik, a téma meglepően kevés figyelmet kapott eddig az olyan nemzetközi vizsgálatokban, mint pl.: az ESS (European Social Survey), vagy az ISSP (International Social Survey Programme). Legutoljára több mint egy évtizeddel ezelőtt készültek témába vágó összehasonlító attitűd-vizsgálatok (egy bevándorlással kapcsolatos ESS survey 2002-ben és PPA survey-ek 2000-ben és 2003-ban). A jelenlegi nagyfokú nemzetközi migráció társadalmi megítélésével kapcsolatos vizsgálati modul szerepeltetése igencsak kívánatos lenne ezen (vagy egyéb) nagy nemzetközi surveyek valamelyikében.

• ***Migrációs témájú longitudinális survey kialakítása***

Ahogy ezt már fentebb említettük, a bevándorlással kapcsolatos ismereteinket jelentős mértékben bővíthetné egy magyarországi bevándorlókkal foglalkozó longitudinális survey – akár országos reprezentatív vizsgálat, akár a bevándorlókat nagy számban koncentráló földrajzi területeken célzott módon. Hosszabb időn keresztül követve ezeket a csoportokat és vizsgálva integrációjuk folyamatát, elősegíthetnénk a megfelelőbb, célzott bevándorlás-politika kialakítását.

• ***Országos longitudinális survey-k lebonyolítása önkormányzati kérdőívek alapján***

A TÁRKI egyik projektje keretében (Local Government Monitoring and Database Project – Önkormányzati Monitoring és Adatbázis Projekt) olyan innovatív módszert dolgozott ki a migráció vizsgálatára, amelyet a hagyományos statisztikai eljárások természetükből adódóan nélkülöznek. A kérdőíves vizsgálat több hullámon keresztül olyan migrációval kapcsolatos témákat vizsgált, mint a külföldi munkavállalás, bevándorlók integrációja, bevándorlók a helyi munkaerő-piacon, kivándorlás. A kutatás egyrészt olyan települési szintű adatokat gyűjtött, amelyek más adatbázisban nem elérhetők (pl.: etnikai összetétel, ingázó munkavállalók). Másrészt ezek az adatok összekapcsolhatók a többi, önkormányzati/települési statisztikákkal. Az így kibővített helyi vonatkozású adatbázis nagymértékben segít feltárni a migrációs folyamatok okait és következményeit. Az adatok részben olyan migráns csoportokra vonatkoznak, amelyeket hagyományos statisztikai módszerekkel nehezebben lehet elérni (illegális bevándorlók, ingázó munkavállalók, stb.), másrészt olyan migrációs folyamatok magyarázatára tesznek kísérletet, amelyek túl specifikusak ahhoz, hogy makro-statisztikai módszerekkel feltárhatók lennének (pl.: integráció, külföldi tőkebefektetés - Foreign Direct Investment helyi szinten, a helyi munkaerőpiacon szokásos bérek, stb.). Ami a módszertant illeti, a survey alapja egy olyan kérdőív, amelyet minden magyarországi önkormányzat kézhez kap. A longitudinális felmérés több hullámának adatai egy kumulatív adatbázisba kerülnek, és így lehetőség van hosszútávú idősorok lekérdezésére, valamint előrejelzések készítésére. A kutatás, módszertanából adódóan gyors és aktuális elemzések elkészítését teszi lehetővé (a terepmunka két-

három hónapot vesz igénybe) és viszonylag költséghatékony, hiszen félig-önkéntes önkormányzati válaszadókra épít.

• Egyéb megjegyzések

Ahogy a Magyarországról történő kivándorlás mértéke nő, és a kivándorlás motivációi között egyre gyakrabban szerepel a célországban elérhető jobb munkalehetőség és kedvezőbb jövedelmi viszonyok lehetősége, úgy számíthatunk arra, hogy a migránsok által hazautalt pénzüsszegek (remittances) egyre nagyobb hatással lesznek a magyar gazdaságra. Mindezek alátámasztására jelenleg kevés bizonyítékunk van, éppen ezért a háztartásokban lekérdezett kérdőíveknek több erre vonatkozó részletes kérdést kellene tartalmazniuk, hogy a társadalmi és munkaerő-piacra gyakorolt hatása mellett a migráció gazdasági hatásait is jobban megérthessük. A remittance-re vonatkozó kérdéseket a már működő háztartási költségvetési felvétel, valamint az EU-SILC kérdéssorba is megfontolandó lenne felvenni. Ennek lehetőségeit a KSH egy erre a célra alakult szakértői csoportja fogja megvizsgálni, külső szakértő bevonásával.

Mivel, a növekvő mértékű kivándorlás Magyarországon viszonylag új jelenségnek számít, migrációval kapcsolatos kérdéseket egyre inkább ajánlatos lenne a nagyobb, már meglévő társadalmi felmérések kérdései között szerepeltetni. Mindig az adott felvétel jellegének fényében kell megvizsgálni, hogy lehetséges-e migrációs kérdések szerepeltetése a kérdőíven. Amennyiben Magyarországon lesz a GGP-enk (a Gender and Generation Programme longitudinális felvétele) újabb hulláma, úgy javasoljuk, hogy a migráció (kivándorlás) kiemelt témaként szerepeljen a vizsgált demográfiai kérdések között.

3.4. Népszámlálás

Az alábbi javaslatokat a 2021-es népszámlálást előkészítő KSH szakértői csoport figyelmébe fogjuk ajánlani.

• A migráció-történetre vonatkozó kérdések harmonizációja

A népszámlálás hatálya alá tartozó, a migráció-történettel kapcsolatos kötelező jellemzők a 763/2008/EK rendeletnek megfelelően szerepeltek a magyar népszámlálási kérdőívben:

- születéskori lakóhely
- előző szokásos lakóhely és a jelen helyre érkezés időpontja
- korábbi külföldi lakóhely (ha élt legalább egy évig folyamatosan külföldön) és az országba való érkezés éve

Tehát Magyarország nem tartozik azon SEEMIG-országok közé, amelyekben ezen a téren harmonizáció szükséges.

• A bevándorlásra vonatkozó kiegészítő kérdések beiktatása

A 763/2008/EK rendeletben szereplő témakörök mellett, az egyes tagállamok szabadon eldönthetik, hogy milyen más kérdések kerüljenek a népszámlálási kérdőívbe. Magyarország esetében – tekintettel az adminisztratív adatforrásokból származó migrációs adatok hiányosságaira, és ezáltal a

migrációs elemzések lehetőségeinek behatároltságára – a legtöbb migrációs vonatkozású kérdés, amelyekre a SEEMIG országok migrációs adatrendszereit áttekintő tanulmány (*Analysis of existing migratory data production systems and major data sources in eight South-East European countries – Synthesis Report*) is javaslatot tesz, indokolt, és javasolt a következő népszámlálásba való bekerülésük megfontolása. Ezek a következők:

- a harmadik országbeli külföldi állampolgárok *jogi státusa* érkezéskor és a census idején (a különböző migráns hátérrel – pl. menekült hátérrel – rendelkező külföldiek beazonosítása az integráció különböző mutatóinak értékelése szempontjából fontos)
- az *állampolgárság megszerzésének ideje* és a *honosítás típusa* – azok esetében, akik nem a születésük óta rendelkeznek magyar állampolgársággal (Magyarország esetében ez a viszonylag nagyszámú új állampolgár miatt különösen indokolt)
- a *szülők születési helye (ország)* vagy *korábbi állampolgársága* – a teljes népesség esetében (ez a második generációs migránsok – akik Magyarországon születtek és/vagy magyar állampolgárok, de a szüleik bevándorlók – beazonosítása céljából fontos)

A kettős állampolgárok esetében a magyar népszámlálás mindkét állampolgárságot rögzítette, akkor is, ha az egyik magyar volt, és akkor is, ha mindkettő külföldi.

A javasolt új kérdések közül a *szülők születési helye*, valamint az *állampolgárság megszerzésének ideje* és a *honosítás típusa* az ENSZ által megfogalmazott a 2010-es népszámlálási körre vonatkozó ajánlásokban is szerepelt, mint „nem központi” kérdés.

• A Magyarországon élő külföldiek sikeresebb összeírása

A külföldiek összeírásának sikere érdekében szükséges tovább fejleszteni az idegen nyelven történő összeírást. A 2011. évi népszámlálás és az idegen nyelvű MEF kérdezés tapasztalatai alapján javítani kell a külföldiek elérésének eredményességét. A számlálóbiztosok nyelvi képzése vagy idegen nyelv(ek)et beszélő számlálóbiztosok alkalmazása a 40 ezres számlálóbiztosi létszám mellett nem tűnik járható útnak, azonban idegen nyelvű kérdőívek, tájékoztatók javíthatnak az eredményességen.

A 2011. évi népszámlálás során, hasonlóan a tíz évvel korábbihoz, idegen nyelvű kérdőívek segítették a külföldieket a válaszadásban. Az először alkalmazott internetes válaszadói felület a magyar mellett angol nyelven is elérhető volt, az önkitöltésre is alkalmas papírkérdőívek pedig a magyarországi nemzetiségek nyelvein (beás, bolgár, görög, horvát, lovári, német, örmény, orosz, román, ruszin, szerb, szlovák, szlovén, ukrán) kívül a legnagyobb bevándorolt népcsoportok által beszélt további nyelveken (angol, francia, kínai, vietnámi) is rendelkezésre álltak. Megnehezíti az idegen nyelvű kérdezés értékelését, hogy az internetes kérdőíveknél csak a kérdező felület tért el a nyelvről megfelelően, az adatok beérkezése egy csatornán történt. A papír kérdőívek tömeges feldolgozására pedig csak a magyar nyelvű kérdőívek voltak alkalmasak, ezért a feldolgozásra előkészítés során az idegen nyelvű kérdőívek tartalmát át kellett másolni. Emiatt utólag nincs információ az idegen nyelvű kérdőívek felhasználásának nagyságrendjéről. A számlálókörzetenként kiosztott egy garnitúra idegen nyelvű kérdőívcsomag (valamennyi nyelvből egy darab kérdőív) többnyire elegendőnek bizonyult, ami arra utal, hogy magyarul nem beszélő válaszadó esetén idegen nyelvű kérdőív alapján, de magyar

kérdőíven történt a kitöltés. A számlálóbiztosok arról is beszámoltak, hogy a háztartásban élő magyarul beszélő személy (pl. gyermek) segítségével válaszoltak a külföldiek a kérdésekre.

• **A kivándorlásra vonatkozó adatok bővítése, kivándorlásra és visszavándorlásra vonatkozó kiegészítő kérdések beiktatása**

A 2011-es népszámlálásból az elvándorlásra vonatkozó rész-információk az alábbi kérdésekből nyerhetők:

- az átmenetileg (kevesebb, mint egy éve) külföldön tartózkodók száma (lakáskérdőív) és jellemzőik (személyi kérdőív)
- a tartósan (legalább egy éve vagy várhatóan egy évig) külföldön tartózkodók száma (lakáskérdőív) – róluk személyi kérdőívet nem kellett kitölteni
- korábbi külföldi lakóhely (ha élt legalább egy évig folyamatosan külföldön) és az országba való visszatérés ideje
- hol, melyik településen dolgozik: külföldi ország is jelölhető volt

Az első két kérdés a népszámlálás idején külföldön tartózkodókat, a harmadik a legalább egy éves külföldi tartózkodás után visszatérteket, a negyedik pedig a magyarországi szokásos lakóhellyel rendelkező, de külföldön dolgozó (azaz ingázó) személyeket próbálta megragadni. A tartósan külföldön tartózkodók jellemzőiről semmilyen információt nem gyűjtött a népszámlálás, számuk pedig csak akkor került rögzítésre, ha az adott lakcímen volt az állandó otthonuk, és az ott tartózkodó személy rendelkezett megfelelő információval róluk. A visszavándorlóknak szintén csak egy részét – a legalább egy éves külföldi tartózkodás után visszatérteket – rögzítette.

Mindezeket a hiányosságokat figyelembe véve, és szem előtt tartva a kivándorlás növekvő trendjét Magyarországon, az alábbiak megfontolása javasolt:

- a népszámlálásban szerepeljen külön kérdőív (vagy kérdés-blokk) mindazok számára, akik magyarországi állandó lakcímmel rendelkeznek és külföldön élnek vagy dolgoznak – a külföldi tartózkodás vagy munkavállalás időtartamától függetlenül –, amely az alapvető demográfiai jellemzők mellett rögzíti a célországot, a külföldi tartózkodás/munkavállalás kezdetét, várható időtartamát (kevesebb vagy több mint egy év), okait, a külföldi munka területét (lásd az erre vonatkozó külföldi példákat);
- külön kérdés azokra vonatkozóan, akik nem rendelkeznek magyarországi állandó lakcímmel, de az adott lakcímen élő háztartásból vándoroltak ki (az elmúlt X évben – ennek pontos meghatározása eldöntendő);
- korábbi külföldi lakóhely esetén további kiegészítő kérdések: hány alkalommal élt külföldön, melyik ország(ok)ban élt, összesen mennyi ideig élt külföldön, több alkalom esetén: a legutóbbi külföldi tartózkodás időtartama, motivációja, a legutóbbi visszatérés ideje, a visszatérés oka;
- módszertani fejlesztés a külföldre költözött teljes háztartások beazonosítására.

• **Migrációra vonatkozó Európai Unió szinten összehasonlítható adatok – Census Hub : Az Eurostat Adatforgalmi Központja**

Az Eurostat új módszertant dolgozott ki a tagországok 2011-es népszámlálási adatainak összegyűjtésére és közzétételére. A korábban egyszerű excel file-okban gyűjtött népszámlálási adatokat most többdimenziós ún. adatkockákba (hypercube) töltik fel. A hatvan adatkockát, amelynek legtöbbje nyolc dimenziót tartalmaz, a tagállamok tárolják, de az Adatforgalmi Központ (Census Hub) rendszer segítségével lehetőség van arra, hogy az Eurostat weboldalán azonnali adatlekérdezéseket hajtson végre a honlapra látogató. A tervek szerint 2014. március végére (amely határidőt az Európai Unió népszámlálásra vonatkozó határozata tartalmazza) az egyes tagországok legfontosabb, többnyire régiós szintű népszámlálási adatai elérhetők lesznek az Eurostat honlapján. A népességre vonatkozó ötven adatkocka közül, a migrációval kapcsolatos legfontosabb változók közül az állampolgárság 34, a születési ország 26, a tartózkodási hely egy évvel a népszámlálás előtt 10, az országba érkezés időpontja 8, az országba érkezés ténye 2000 óta 4 adatkocka esetében rendelkezésre fog állni és így lehetőséget nyújt az EU-n belüli migráció vizsgálatára.

Némi kockázatot rejt magában az a tény, hogy a Census Hub rendszer az Eurostat előzmények nélküli saját fejlesztése, de ha az évekig tartó előkészítés sikerrel zárul, akkor ez az új, hálózat-alapú dinamikus tájékoztatási forma várhatóan más statisztikai területeken is megjelenhet.

- **Előkészületek a regiszter-alapú népszámlálás bevezetésére**

A regiszter-alapú népszámlálás számos előnye (kisebb költség, nem terheli a lakosságot az adatszolgáltatással, gyorsabb adatfeldolgozás, lehetőség gyakoribb, pl. ötvenkénti megvalósításra) ellenére bevezetése nem jelent egyszerű döntést, ugyanis számos előfeltétel megteremtése szükséges, ami hosszú előkészületet igényel.

Megoldandó feladatok:

- tisztázni kell a regiszter alapú népszámlálás bevezetésének általános lehetőségeit és feltételeit Magyarországon (többek közt a bejelentett és a tényleges lakcím eltéréséből adódó problémák kezelésének lehetőségét)
- át kell tekinteni a jelenlegi regiszterekből kinyerhető migrációs vonatkozású népszámlálási adatokat, és feltárni, hogy ezek az EU által előírt jellemzők mekkora hányadát fedik le;
- meg kell határozni, hogy a migrációs vonatkozású adatok szempontjából szóba jöhető regisztereknek milyen fejlesztési lehetőségei vannak a regiszter-alapú népszámlálás szempontjából (egyrészt a szükséges alapadatok szolgáltatása, másrészt azoknak ellenőrzése céljából);
- meg kell határozni, hogy milyen jogi feltételek kidolgozása szükséges a regiszter-alapú népszámlálás bevezetéséhez, egyrészt a különböző adminisztratív adatbázisok összekapcsolása (egységes személyi azonosítók alkalmazása), másrészt ezen adatforrások adattartalmának fejlesztése szempontjából.

Ajánlott továbbá a Fényes Elek Műhely keretében 2010. március 29-én tartott „Az *adminisztratív adatállományok statisztikai célú hasznosítása – különös tekintettel a népszámlálásra*” című

műhelykonferencián elhangzott, a regiszteralapú népszámlálások lehetőségeivel kapcsolatos előadások tanulságait megfontolni.⁴

Migrációs szempontból ugyanakkor – tekintettel a migrációs vonatkozású adminisztratív adatforrások hiányosságaira – a regiszter-alapú népszámlálás nem feltétlenül jelent „előrelépést”, ugyanis a hagyományos népszámlálás adattartalma migrációs szempontból jelenleg is gazdagabb (regiszterekben nem szereplő adatokat is tartalmaz). Fontos annak mérlegelése, hogy a migrációs vonatkozású regiszterek fejleszthetőek-e oly módon, hogy a jelenleg az EU által előírt (kötelező) migrációs adatok mellett, az előző pontok fejlesztési javaslataiban szereplő adatok is elérhetővé váljanak.

3.5. Egyéb

- ***A migránsok által hazautalt pénzüsszegek (remittances)***

A nemzetközi vándorlás egyik munkavállalókra gyakorolt hatása a külföldön dolgozó migránsok által hazautalt pénzüsszegek, amelyek egyrészt az otthonmaradt családtagok számára jelentenek támogatást, másrészt fontos elemként jelennek meg a származási ország gazdaságában. Az ilyen jellegű pénzmozgások háztartási-szintű vizsgálata nagymértékben hozzá tudna járulni a migrációs folyamatok mélyebb megértéséhez. A magyar migrációs statisztikában ezeket az adatokat eddig nem hasznosítottuk. Az arra vonatkozó módszertan, hogy ezek az adatok hogyan tudnak eljutni és aztán integrálódni a KSH migrációs statisztikai rendszerébe még kidolgozásra vár. A remittances becslésére vonatkozó módszertan átdolgozása, valamint a migrációs statisztikába való nagyobb mértékű integrálása szükséges. Jelenleg komoly módszertani problémák vannak a külföldön tartózkodó migráns népesség becslését illetően.

- ***Big data***

A big data adatforrások általában nagy mennyiségű, gyakori előállításuk és változékonyságuk jellemző, de jórészt strukturálatlan adatok, melyek ahhoz, hogy átlássuk, és új szempontok szerint felhasználhassuk őket, innovatív feldolgozást igényelnek.

A big data strukturálatlansága azt jelenti, hogy a közöttük lévő kapcsolatokat nem ismerjük előre. Ezek az adatok főként arra adnak lehetőséget, hogy pontosabb, részletesebb, árnyaltabb információkat nyerjünk az emberek szokásaikról, viselkedésmintáikról, ami egyrészt új kereskedelmi lehetőségeket generál a magánszektorban, de a hivatalos statisztika inputjaként is figyelemre méltó akár önmagában, akár kombinálva a hagyományos adatforrásokkal. Egyelőre nagyrészt kihasználatlan potenciált hordoznak a fejlődési folyamatok nyomon követéséhez, illetve annak felismeréséhez, hogy a meglévő politikák és programok hol szorulnak változtatásra.

Kiemelkedő jelentőségük a statisztika területén egyrészt abból adódhat, hogy a vizsgált személyek tényleges tevékenységeit mutatják, nem pedig, hogy mit állítanak magukról, másrészt valós időben nyújtanak információkat, miáltal az ismeretekben mutatkozó hiányosságok csökkennek, és javul az időbeli érvényességük is.

⁴ <http://fenyeselekegyesulet.wordpress.com/eloadasok/2010-2/adminisztrativ-adatallomanyok-statisztikai-celbol-valo-hasznositasa/>

A big data ernyője alá olyan típusú adatok tartoznak, mint pl. telefonok hívásnaplói, mobil banki tranzakciók, online felhasználók által létrehozott szöveges tartalmak (blogbejegyzések és közösségi hálózatok bejegyzései), online keresések, műholdfelvételek, képek, videók stb. Ezekből az új felismerések, ún. adatbányászattal nyerhetők, azaz a nagy adathalmazokban érdekes, értékes és értelmes összefüggések keresésével. Ahhoz, hogy ezeket használható információvá transzformálhassuk, számítástechnikai eszközök szükségesek.

A big data statisztikai célú hasznosítása egyre nagyobb vonzerőt jelent, és a KSH is elkezdte megvizsgálni az ebben rejlő lehetőségeket. Miután sikerült tisztázni az ilyen típusú adatok felhasználásának általános feltételeit, érdemes lenne migrációs szempontból kidolgozni az erre vonatkozó módszertant.

4. A MIGRÁCIÓS ADATFEJLESZTÉSRE IRÁNYULÓ HELYI TÖREKVÉSEK, TERVEK

4.1. Helyi fejlesztési adatbázisok létrehozása

A tényeken alapuló startégiái tervezéshez alapvető fontosságú, hogy rendelkezésre álljon egy helyi migrációs, demográfiai, humán erőforrás és munkaerőpiaci adatbázis valamint monitoring rendszer. Az adatok integrált kezelése, elérhetősége, folyamatos frissítése és adattípusoktól függően térinformatikai rendszeren történő megjelenítése, mind a tervezés, mind a monitoring, mind az értékelés fontos eleme. Az adatbank több adatrendszer információit egyesíti: a népszámlálás adatait, regiszter alapú adatokat, survey adatokat, becsléseket, előreszámításokat, foresight scenáriókat.

4.1.1. Népszámlálás

A népszámlálási adatok kitüntetett jelentőséggel bírnak a települések, így Pécs számára is. Ugyan csak tíz évenként frissül az adatállomány, ez azonban az EGYETLEN olyan adatforrás, amely alkalmas arra, hogy gyakorlatilag bármilyen területi egységre vonatkozó adatok széles körét integráltan biztosítsa. Így az egyének képzettségi, munkaerőpiaci, demográfiai, alapvető (belső) migrációs adatait, valamint a háztartások összetételére, és a lakóépületek jellemzőire vonatkozó adatokat is tartalmazza. Veszélyként felmerülő fontos adatstratégiai kérdés, hogy a jelenlegi teljes körű összeírás alternatívájaként komolyan fontolóra vett regiszter alapú népszámlálásra történő átállás alapvető adatforrástól fosztaná meg a településeket és jószerivel ellehetetlenítené a területi alapú tényekre építő tervezést. A tisztán vagy részlegesen regiszter alapú népszámlálás esetén ugyanis a település a regiszterekben az egyénekhez kapcsolódó változók egyikévé válna csupán, és megszűnne a települések teljeskörű összeírása, különösen a háztartások és a lakások tekintetében. Ezzel a tényeken alapuló területi tervezés az egyik legfontosabb támaszát veszítené el.

4.1.2. Regiszter alapú adatok

A helyi adatbank sokféle irányból csatornázhatja be a regiszter alapú adatokat: az adatgazdák, a kezelt személyek és alapadatok köre változatos képet mutat. A KSH az alapvető népmozgalom (születés, halálozás, vándorlás) adatait regisztrálja, a KEK KH a lakcímekeket, a BÁH a külföldiek tartózkodását, az OEP a biztosítottak adatait, a NAV a személyi jövedelemadózókat adatait, a NFSZ a regisztrált munkanélküliekre, illetve a külföldiek munkavállalására vonatkozó adatokat tartja számon, míg a Pécsi Tudományegyetem ETR adatbázisa a magyar és külföldi hallgatóira vonatkozó adatokat regisztrálja. Ajánlasként megfogalmazható, hogy az Európai Unió tagállamainak munkavállalási

regisztereiben az állampolgárságon és a származási országon kívül az előző lakóhely (település) rögzítése lehetővé tenné az európai városok és falvak számára az európai térségben kialakult migrációs hálózataik meghatározását, azok kezelését.

A regiszter alapú adatok helyi adatbázisa támaszkodhat a KSH tervezett migrációs adatbankjára is. Az integrált migrációs statisztikai nyilvántartásban a több adminisztratív adatforrásban (KEK KH, BÁH, OEP, NAV) fellelhető egyéni rekordok összerendelése történik meg az azonosító kulcsok alapján, személyes adatok nélkül. A helyi akcióterv részeként együttműködés kialakítása javasolt a KSH szakértőivel a települési (és ezzel együtt megyei) dimenzió/változó bevezetésére az adatbank tervezése során. A helyi adatbank kezelői számára alacsony költségkűszöbű hozzáférés kialakítása alapvetően a KSH kutatószobáin lenne elképzelhető, ahol a település/városrészi szintű aggregált adatokhoz megfelelő gyakorisággal (negyedévente vagy évente) férhetnének hozzá, a helyi adatbankok rendszeres frissítése érdekében.

Szükséges lenne, hogy a KSH megkapja az OEP-től azoknak a személyeknek az adatait, akik hosszabb ideje (pl.: több mint egy éve) nem fizetik az egészségbiztosítási járulékot. Nem csak országos, hanem helyi, települési szinten is készülhetne statisztikai adatgyűjtés arra vonatkozóan, hogy ezek a személyek kivándorlók-e, vagy valamilyen más okból kifolyólag nem fizetik az egészségbiztosítási járulékot.

4.1.3. Survey adatok

A kérdőíves adatokra vonatkozó helyi adatstratégia kiterjed az eddigi helyi kutatások archiválásnak igényére, valamint egy folyamat beindítására is: az acél, hogy a jövőben a város társadalmával, munkaerőpiacával foglalkozó kutatások módszertana, eredményei és (lehetőség szerint) az adatfile-ok is elérhetőek legyenek az adatbankban. A nagymintás adatfelvételek mintvételi eljárásai nem teszik lehetővé, hogy akár a munkaerő-felmérés, akár az EU-SILC, akár más nagymintás vizsgálatok eredményei közvetlenül értelmezhetőek legyenek a városi társadalom folyamatainak elemzésében. Különösen igaz ez a nagymintás vizsgálatok azon kérdéskörével kapcsolatban, amelyek esetében a megfigyelt elemszám kicsi, mint pl. a migrációval összefüggésben (ahogy erre a SEEMIG adatrendszereket elemző országtanulmánya is rámutat. (Lásd: *Analysis of existing migratory data production systems and major data sources in Hungary*). Ugyanakkor az ezen vizsgálatok eredményeképpen előálló összefüggések regionális és nagyvárosi vonatkoztatási keretben jó alapot szolgáltatnak a helyi adatbank más típusú adatainak értelmezéséhez.

4.1.4. Becslések

A hagyományos statisztikai eljárásokkal előállított adatok mellett a migráció nehezen megfogható jelenségére kidolgozták a migrációs becslések helyi szereplőktől származó informális adatokon nyugvó módszerét, amelyre a 3.3 fejezetben már utaltunk. A TÁRKI 1995-től kezdve longitudinális kutatást végez a magyar önkormányzatok gazdasági, társadalmi helyzetéről a helyi szereplők körében végzett kérdőíves módszerrel. A kutatás több hulláma (1995, 1996, 1997, 1998, 2000, 2002, 2005) foglalkozott a migráció problémájával olyan statisztikai adatokat vagy survey eredményeket jórészt nélkülöző más témák mellett, mint a helyi informális gazdaság és munkaerőpiac, beleértve a helyi szereplők várakozásait, véleményét is a vizsgált folyamatokkal kapcsolatban. Javasolt, hogy a kutatásba önkéntes alapon Pécs Megyei Jogú Város is bekapcsolódjon, tekintettel arra, hogy az így

nyert adatok más, a helyi társadalomra vonatkozó adatbázisokkal együtt értelmezve nagymértékben elősegíthetik a stratégiai tervezést, az egyes hullámok keresztmetszeti adatai pedig összehasonlíthatóvá teszik a város helyzetét más magyar városokéval. A becslések adatait a helyi adatbankba célszerű feltölteni.

4.1.5. Előreszámítások, foresight

A múltbeli trendek alapján standard módszertan mentén statisztikai népességelőreszámítás készül a SEEMIG projekt későbbi tevékenységei során. Az előreszámítás nem csak az ország egészének népességére, hanem az összes megyére is elkészül (ami kivételes az eddigi előreszámítások történetében) és emellett Pécs városára is készül népességelőreszámítás, ami szinte példa nélküli. Az eredményeket az adatbankba célszerű felvezetni.

A statisztikai népességelőreszámítás mellett kvalitatív módszerek is léteznek a jövőbeli folyamatok előrejelzésére, tervezésre, különféle scenáriók megfogalmazására. Ezek közül kiemelkedik a foresight scenáriók módszere, amelynek alkalmazására sor került a SEEMIG projektben is. Javasolt a módszer helyi szinten történő alkalmazása is annak érdekében, hogy az adatokon túlmenően a helyi szakértői és laikus (érintett és nem érintett polgárok körében meglévő) tudásanyag és tapasztalat is hasznosuljon a szóban forgó területet érintő stratégiai tervezésben.

4.2. Önkormányzatok kapacitás-építése

Az adatbank kialakítása és virtuális otthonának létrehozása informatikai fejlesztést igényel. A fejlesztés és az adatbank gazdája lehet PMJV, a PVF NZrt., vagy a VÁTI egy pilot projekt keretében. Térinformatikai alternatívát jelent, ha PMJV megbízásából a Pécsi Geodéziai és Térképészeti Kft. fejlesztésében kialakított digitális térkép rétegeként jön létre az adatbázis.

A szakértői munka eredményeképpen előálló adatbank gazdái, karbantartói, frissítói számára már a rendszer kialakítása folyamán célszerű lenne betekintést engedni az adatbank szerkezetébe, a regiszter alapú és népszámlálási adatok térinformatikai felületen történő rögzítésébe, a survey kutatások és adataik felvitelébe, az egyéb adattípusok helyének kialakításába. A kapacitásfejlesztés ezen eleme személy(ek)re szabottan, az adatbank kialakításának időszakában történik meg, learning by doing módszerrel.

A felhasználók támogatása olyan célzott képzések formájában is szükséges lehet, amely a tipikus felhasználói igények és kompetenciák figyelembevételével kialakított képzési programok keretében történik meg. A döntéselőkészítők jártasságának kialakítása és naprakészen tartásának rendszeresítése nélkül nem is érdemes az adatbankot kialakítani, mivel az abban tárolt adatok és egyéb információk halott számok és betűk csupán, ha nem értelmezik őket folyamatosan, átültetve a gyakorlati életbe a számok értelmezéseképpen előálló következtetéseket. Hasonlóképpen a stratégiai tervezésbe gyakran bekapcsolódó, de nem az önkormányzatnál tevékenykedő szakemberek körében is szükséges az adatbank használatában való jártasság megszerzése. Mindez kutatóintézetek és a KSH bevonásával történhet meg.